

FRED ENGST İLE ÇİN'İN GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE DAHA FAZLASI ÜZERİNE

“Maoizmin derdi devrimi kazanmaktır”

“Kızıl bezli bebek”, Kızıl Muhafız, işçi, akademisyen, eylemci... Fred Engst (Çince adı: 阳和平 Yang Heping) olağanüstü bir yaşam öyküsüne sahip. Çin Devrimi'ne katılmak üzere ABD'den bu ülkeye gelen bir anne babanın çocuğu olarak 1952'de Pekin'de dünyaya geldi. Xi'an'daki devlete ait bir çiftlikte büyüdü, Kültür Devrimi'ne Kızıl Muhafız olarak katıldı ve ardından beş yıl boyunca Guanghai Kereste Fabrikası'nda çalıştı. 1970'lerin ortalarında taşındığı ABD'de bir yandan işçilik yaparken bir yandan öğrenimini sürdürdü; 1997'de Rutgers Üniversitesinden iktisat doktorasını aldı. 2007'de kesin dönüş yaptığı Çin'de bugün Uluslararası İş ve İktisat Üniversitesinde ekonometri dersleri veriyor. Olağanüstü kişisel ve siyasal deneyimlerinden hareketle kapitalizme geri dönüşü, emperyalizmi, Kültür Devrimi'ni ve Maoizmin güncelliğini ele alan Fred Engst, Onurcan Ülker ve Sinan Jabban'ın sorularını yanıtladı...

ONURCAN ÜLKER, SİNAN JABBAN VE FRED ENGST

Çin'de göstericiler, ülkenin yakın müttefikli Vietnam'a yönelik ABD müdahalesini protesto ediyor, 1965. Fotoğraf: Marc Riboud/Fonds Marc Riboud au MNAAG/Manum Photos.

O NURCAN ÜLKER & SİNAN JABBAN: İlk olarak, bu söyleşiyi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederiz.

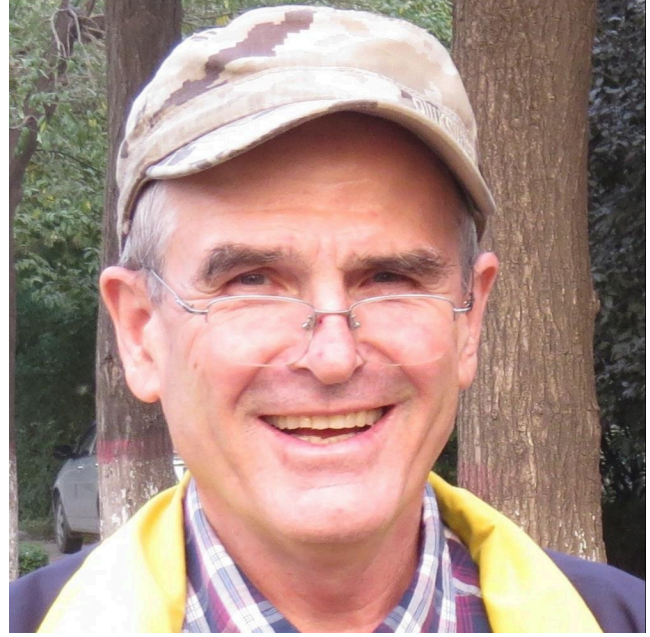
Yaklaşık on sene önce yapılan başka bir söyleşide, bazılarının “Çin’de iktidarda kapitalistlerin değil, yalnızca revizyonistlerin olduğunu” düşündüğünü, fakat gerçekte Çin’in “kapitalist sınıfın iktidarda olduğu sanayileşmiş kapitalist bir ülke” olduğunu belirtmişsiniz. Bu ayrımın niçin önemli olduğu kanısındasınız, rica etsek biraz açabilir misiniz?

FRED ENGST: Bu soruya cevaben, Lenin’in *Devlet ve Devrim* kitabına atıf yapmak isterim. Lenin, bu yapıtta, devletin varlığının toplumsal sınıflar arasındaki uzlaşmaz çelişkileri ortaya koyduğunu ikna edici bir biçimde ortaya koymaktadır. Kapitalist bir toplumda, özü itibarıyla, başlıca iki karşıt sınıf mevcuttur: işçi sınıfı ve kapitalist sınıf. Kapitalist sınıf üretim araçlarının sahibidir ve bunları işletmektedir; işçi sınıfı ise, bu üretim araçlarının nasıl idare edileceği konusunda hiçbir söz hakkına sahip değildir. Bir başka deyişle, işçi sınıfı salt ücretli çalışanlardır.

Bir örnek olarak Sovyetler Birliği’ni ele alalım. Yıkılmadan evvel planlı bir ekonomiye sahip olmasına karşın, bu durum ancak yüzeyseldi; zira Sovyet işçi sınıfı, iktidardan dışlanmıştı. İşçi sınıfının toplumun yönetimine etki etmedeki yetersizliği bunu ortaya koymaktadır. Ekonominin gerçek niteliği gizli olmakla birlikte, planlı bir ekonomi söz konusuydu. Peki bu, kimin yararına idi? Temel sorular halen ortadaydı: Ne üretilecek, nerede üretilecek, niçin üretilecek ve de nasıl üretilecek? Esas olarak, toplumsallaştırılmış üretimi belirleyen kimdir? Toplumsallaştırılmış kitlesel üretimde, yöneticiler ve işçiler arasındaki çelişki, nihayetinde üretim araçlarının halkın denetimi altında olup olmadığına dayanır. Bunu devlet yahut Parti adına yapabilirler, lakin yönetilenlerin işlerin nasıl yürütüldüğü noktasında pek bir söz hakkı yoktur.

Alternatif olarak, işçi sınıfının denetimi elinde tuttuğu ve kitlesel üretimi yine işçi sınıfının gözetimi altında koordine etmek üzere birtakım insanlara idare yetkisi verdiği bir durum da söz konusu olabilir. Yani temel olarak, proletarya diktatörlüğü altında, hâlâ önderlik yahut öncü parti ile kitle denetimi arasında bir çelişki

mevcuttur. Kitle denetimi sağlanmadan ve işçiler yönetimde söz sahibi olmadan, gerçek anlamda bir işçi sınıfı devletinden söz edilemez.

Fred Engst

Bu sebeple, işçi sınıfı ve kapitalistlerin üzerinde, bürokratik yahut entelektüel bir sınıf gibi “üçüncü bir sınıf” yaratmaya yönelik her türlü girişim, Marksizm dışıdır. Bu, burjuva bir sosyal bilimcinin bakış açısidir; yani meselenin özünü değil, yüzeysel olguları tahlil etmektir. Esasen, bir toplumda sınıfsal tahlil kaçınılmazdır. Nihayetinde mesele, devletin ve silahların hangi sınıfın denetiminde olduğuna gelip dayanmaktadır. Lenin, *Devlet ve Devrim*’de, baskıcı devlet aygıtını ve bunun kimleri hedef aldığını tartışır. Kimlerden korkarlar? Kimleri müdafaa ederler?

Birçok kişinin, “devrim-sonrası toplum” gibi terimler kullanarak silik, kaypak bir tutum sergilemeye çalıştığına şahit oluyorum; sınıfı ağızlarına almaktan imtina ederek sanki sınıflar hiç yokmuşçasına davranıyorlar. Hangi sınıfın iktidarda olduğu sorusundan kaçınıyorlar. Devlet aygıtının, ordunun ve polisin kimlerin denetiminde olduğu sorusundan kaçınıyorlar. Bunlar, ne tür bir toplumsal düzeni sürdürmektedir? Zurnanın zırt dediği yer tam da burasıdır. İşte bu yüzden, hangi sınıfın iktidarda olduğu konusunda silik, kaypak bir tutum alamayız. Şayet kapitalist sınıf iktidarda ise, bunu adıyla sanıyla ifade etmemiz gerekmektedir.

Peki eğer Çin’i günümüzde kapitalist bir ülke olarak nitelendiriyorsak, geçmişte onu

“sosyalist” kılan şey neydi? Sizin de fark etmiş olabileceğiniz üzere, kabaca ifade edersek bazı “sol” kesimler, Çin Devrimi’nin “sınıfsal karakteri” sebebiyle asla sosyalist bir nitelik kazanmadığını öne sürüyorlar. İnsanlık tarihindeki kitle tabanı en geniş devrimlerden biri olmasına karşın, bunun en iyi ihtimalle küçük burjuva ulusal bir devrim olduğunu dile getiriyorlar. Bu argümana karşı hangi delilleri sunabilirsiniz?

Evet, Batı’da Çin’in aslında sosyalist olmadığını ve hiçbir zaman işçi sınıfı tarafından yönetilmediğini iddia eden birtakım aydınlarla ve diğer kimselerle ben de karşılaştım. Yani bu, yaygın bir suçlamadır. Üstelik, öne sürdükleri kanıtlar çoğu zaman oldukça gülünçtür de. Örneğin, Çin Komünist Partisi (ÇKP) önderlerinin çoğunun toprak ağası veya kapitalist sınıflardan geldiklerini ileri sürüyorlardı. Bu önderlerin hakiki birer sosyalist olmadıklarını yahut kurdukları sosyalizmin kendi “sosyalizm” tasavvurlarıyla uyuşmadığını dile getiriyorlardı.

Ne var ki, salt önderliğin bileşimine dayanarak, İngiliz İşçi Partisinin de en azından zaman zaman zaman işçi sınıfının bir parçası olduğu iddia edilebilir. Şayet vaziyet böyle olsaydı, İşçi Partisi idaresi altındaki İngiltere emperyalist bir ülke değil, aksine “yozlaşmış bir işçi devleti” olurdu!

Ben ise, bu görüşün aksine, Mao döneminde Komünist Partinin işçi sınıfının öncüsü olduğunu kanıtladığına inanıyorum. Toprak Reformu sonrasındaki eylemleri, bunun delilidir. 1949 Devrimi, Çin’de feodalizmi ve emperyalizmi devirmiştir. Bunlar, bir tür ulusal kurtuluş ve ulusal devrim olarak değerlendirilebilir. Fakat Parti, kısa süre içinde, yalnızca ulusal bir devrimi değil, aynı zamanda işçi sınıfının önderlik ettiği bir devrimi de arzuladığını ortaya koymuştur. Bunu, iki şey yaparak başarmıştır: Birincisi, Kore’de ABD emperyalizmine karşı savaşmışlardır ki bu, proleter enternasyonalist bir karaktere sahip olduklarını ispatlamıştır. İkinci olarak, Toprak Reformu’nun peşi sıra kolektifleştirmeyi coşkuyla teşvik etmişlerdir. Köylüler, kendiliğinden kolektifleşmez. Açıktır ki bu, küçük burjuvazinin savunacağı bir dava değildir.

Komünist Parti, söz konusu kooperatifleri, ülke çapında bir iktisadî plana dâhil etmek yerine, salt küçük kooperatiflerin kurulmasını zorlayabilirdi.

Bu yaklaşım haklı bir biçimde “küçük burjuva” olarak değerlendirilirdi. Oysaki, Toprak Reformu’ndan sonra, tarımı kademeli olarak kolektifleştirmeye giriştiler. 1956 yılına gelindiğinde, tarımın yüzde 90’ından fazlası kolektifleştirilmişti. İşçi sınıfı, bu çabayı destekledi. Bu süreç boyunca işçi sınıfı, köylülükle, bilhassa yoksul ve orta köylülerle ittifak kurarak kademeli bir biçimde sosyalizme doğru ilerledi. Bu politika, Kore Savaşı esnasında ABD emperyalizmine karşı gösterilen direnişe ek olarak, Parti’nin sınıfsal karakterini apaçık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Daha fazla delil isterseniz, pekâlâ mevcuttur. Çin’de işçi sınıfının o vakitler iktidarda olduğunun en ikna edici kanıtı, Kültür Devrimi sırasında patlak veren hizip çatışmalarıdır. Ülke, iç savaşın eşiğine gelmiştir!

Şimdi, durup bir düşünelim: Tarih boyunca iç savaşlar bazen egemen sınıfların kendi içerisinde yaşanmıştır. Bunun bir örneği, Kuzey ile Güney arasındaki Amerikan İç Savaşı’dır. Bu iç savaş, egemen sınıfın, ülkeyi nasıl yönetecekleri konusunda farklı görüşlere sahip olan farklı fraksiyonları arasında gerçekleşmiştir. Ayrıca, egemen sınıfın halka karşı savaştığı iç savaşlar da vardır. Misal, İspanyol ve Çin iç savaşlarını ele alalım. Her iki vakada da egemen sınıf, halka karşı savaşmıştır. Çin’de Milliyetçi Parti (Guomindang [GMD]), Komünist Parti önderliğindeki Kızıl Ordu ile, yani Halk Kurtuluş Ordusu (HKO) ile savaşıyordu. Her halükârda, bir iç savaşta, taraflardan en az biri egemen sınıf olmak zorundadır. Egemen sınıf olmadan bir iç savaş verilebilir mi? Hayır!

Kültür Devrimi esnasında fabrika işçileri arasında militan örgütler kurulmuştur. Bu grupların birbirlerine yönelik saldırıları tırmanarak silahlı ve şiddetli çatışmalara evrilmiştir. Peki, hangi taraf egemen sınıfı temsil ediyordu? Esasında her iki taraf da egemen sınıfın bir parçasıydı. Dolayısıyla, söz konusu olan zararlı bir çatışmaydı. Bu çatışmanın sonuçta Kültür Devrimi’nin sonunu getirdiği iddia edilebilir. Yahut bunun bardağı taşıran son damla olduğu söylenebilir. Evet, bu savlar gayet mantıklıdır. Lakin bu çatışmalar ne denli korkunç olursa olsun, Çin’de işçi sınıfının iktidarda olduğuna delalet etmektedir.

Hangi sınıfın iktidarda olduğu sorusundan kaçınıyorlar. Devlet aygıtının, ordunun ve polisin kimlerin denetiminde olduğu sorusundan kaçınıyorlar.

Bu bağlamda, Mao Zedong'un bir "sınıf iş birlikçisi" olduğu eleştirisine nasıl karşılık verirsiniz? Çin Devrimi sırasında işçi sınıfı ile millî burjuvazi dâhil diğerleri arasında kurulan ittifak, gerçekten "sınıf iş birliğini" mi temsil ediyordu?

Bu iddiayı ortaya atanların, geriye dönüp Lenin'in ne yaptığını incelemeleri gerekir. Lenin, sağlam ilkelere, fakat aynı zamanda esnek taktiklere inanıyordu. Aslında, bir birleşik cephe kurmak zorundasınız. Ancak o zaman esas düşmanınızı alt edebilirsiniz.

Sosyalizm öncesinde, dünyada belli başlı üç çelişki mevcuttu: Bunlardan biri, kapitalistler ile işçi sınıfı arasındaydı. Bu, sınıf çatışması ya da "temel çelişki" idi. İkincisi, emperyalist güçler arasındaki çelişkiydi ki Birinci Dünya Savaşı ile kısmen İkinci Dünya Savaşı bunun tipik birer örneğiydi. Üçüncü çelişki ise, Afrika, Latin Amerika ve Asya ülkelerinde görüldüğü üzere, emperyalist güçler ile ezilen uluslar arasındaydı. Belli başlı üç çelişki işte bunlardı. Elbette ki Ekim Devrimi, dördüncü bir çelişkiyi daha ortaya çıkarmıştır: işçi sınıfı devleti ile emperyalist güçler arasındaki çelişki.

Şimdi, her bir ülkedeki her tarihsel aşamanın "baş çelişkisini" tahlil etmemiz gerekmektedir. Yani, somut koşulların somut tahliline ihtiyacımız vardır. 1949 öncesi savaş sırasında, Çin'de baş çelişki emperyalistler ile Çin ulusu arasındaydı. Bu durum, özellikle Çin'in Japonya tarafından işgal edildiği İkinci Dünya Savaşı esnasında söz konusuydu. Baş çelişki emperyalizm ile ulusal kurtuluş arasında olduğunda, esas düşmanınıza karşı çıkan herkes, potansiyel müttefikiniz olarak birleşik cepheye dâhil olabilirdi. Ve buna ulusal kapitalistler de dâhildi. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Çin'de başlıca mesele ulusal bağımsızlığı elde etmektir. Japonya yenilgiye uğramıştı gerçi, fakat Çin halen daha ABD ve diğer emperyalist güçlerin desteklediği komprador kapitalistlerin denetimi altındaydı. Hâliyle Çin yarı-feodal, yarı-sömürge bir devlet olarak kalmıştı. Feodalizme ve bu sefer

de ABD emperyalizmine karşı çıkan herkes, birleşik cepheye potansiyel bir müttefik olabilirdi. 1949 yılından sonra, durum bir kez daha değişti ve Mao'nun da gözlemlediği üzere, emek ile sermaye arasındaki çelişki, Çin'de baş çelişki hâline geldi.

Her neyse... Şayet bir Komünist Partinin "birleşik cephe" politikasını benimsemesini, onun "işçi sınıfı karakterinden" yoksun olduğu biçiminde yorumluyorsanız, Lenin'in çocukluk hastalığına tutulmuş solcular olarak adlandırdığı kişilerdensiniz demektir. Bu kişilere, Lenin'in sol çocukluk hastalığına ilişkin yazılarını tekrar tekrar okumalarını öneririm. Esasen, baş çelişkiyi ve aynı zamanda bu çelişkinin düşman tarafını belirlememiz ve bununla mücadele etmeye yardımcı olabilecek tüm güçleri birleştirmemiz gerekmektedir. Bir durumu tahlil etmenin yolu, işte budur. Eğer "safılık yanlısı" (pürist) olmak istiyorsanız, yenilirsiniz. Mesele bu denli basittir.

ABD'de McCarthy döneminde, "iyi bir komünist, ölü komünisttir," diyorlardı. Kanlı canlı hiçbir komünisti sevmezlerdi. Açıktır ki, işçi sınıfı dışında kalan herkese ayırım yapmaksızın karşı çıkarsanız, sizi derhal biçip geçeceklerdir. Diğer bir deyişle, "ölü bir komünist" hâline gelirsiniz. Bunun, düşmanlarınızı memnun etmeyeceğini mi zannediyorsunuz?

İşte ciddi devrimciler ile devrime sadece lafta destek olanlar arasındaki fark budur. Ciddi devrimciler, her aşamanın somut koşullarını tahlil eder ve nasıl başarılı olacaklarına kafa yorurlar. Baş düşmana karşı mücadeleye katkı sunabilecek bütün güçleri birleştirmek için çaba sarf ederler.

Kültür Devrimi esnasında işçiler arasında yaşanan ve mesela Wuhan ve Guangxi gibi bazı yerelliklerde iç savaşın eşğine varıncaya dek tırmanan şiddetli hizip çatışmalarından söz ettiniz. Çinli devrimcilerin de bazen "somut koşulların somut tahlili"nin önemini göz ardı ettiklerini söyleyebilir miyiz? Yoksa, söz konusu hizipsel çatışmaların işçi sınıfı arasındaki bölünmelerin ötesinde farklı veçheleri de mevcut muydu?

Bu, mühim bir soruyu gündeme getirmektedir. Kültür Devrimi'ni tartışırken, işçi sınıfının iç çatışmalarını, iktidarını korumaya uğraşan "kapitalist yolcuların" işçi sınıfına karşı

yürüttükleri çatışmalardan ve küçük burjuva hizipleri arasında yaşanan iç çekişmelerden ayırmak önem taşımaktadır. Nihayetinde bu, çeşitli sınıfsal kuvvetler arasındaki gayet karmaşık mücadelelerin iç içe geçtiği tarihsel bir dönüm noktasıdır.

İlkin, Kültür Devrimi'nin tamamen sosyalizm altında sınıf mücadelesiyle ilgili olduğunu belirtmek gerek. Söz konusu olan, proletarya diktatörlüğü altında sürdürülen bir devrimdi. Peki bu, laflar ve sloganların ötesinde ne anlama gelmektedir? Bugün geriye dönüp baktığımızda, bunun evrim sürecini bir bütün olarak gördüğümüz için, yaşanan tüm değişiklikleri daha net bir şekilde kavrayabiliyoruz. Esasen mesele, bütün halkın mülkiyetini mi, yoksa ufak bir kliğin mülkiyetini mi savunduğumuzla ilgilidir. Proletarya diktatörlüğünün özü, bir bütün olarak halkın mülkiyetini müdafaa etmektir.

Daha önce de belirttiğim üzere, işçi sınıfının bu çatışmalara doğrudan müdahil olması, onun iktidarda olduğunu ortaya koymaktadır. Yine de, söz konusu çatışmalar işçi sınıfının büyük bir kesiminin söz ve karar alma süreçlerine katılma hakkını elinden almıştır. Bir grup işçinin katılım hakkını cebir ve şiddet yoluyla elinden almak, bir bütün olarak halkın mülkiyetini savunmamak anlamına gelmektedir. Sınıfsal tahlil, bizlere, küçük burjuvazi hizipsel iç çatışmalara tutuştuğunda, bir bütün olarak işçi sınıfının çıkarları doğrultusunda mücadele etmediğini göstermektedir. Bunlar, devrimi kazanmaktan ziyade, küçük bir çevrede tartışmayı kazanmakla ve haklı çıkmakla daha çok ilgilenmektedir.

Sınıfsal tahlil, toplumsal çelişkileri ortaya çıkarır ve insanların görüşlerinin, yaklaşımlarının ve düşüncelerinin nasıl sınıf mücadelesiyle ilişkili olduğunu gösterir. Ve bu yaklaşımı benimsediğimizde, sözünü ettiğimiz hizip çatışmalarının, Kültür Devrimi'nin nihai yenilgisinde kilit bir rol oynadıkları ortaya çıkar. İşte bu da, tarihin ironisidir.

Shanxi Devrimci İsyancılar Büyük İttifak'ının iktidarı ele geçirmek üzere düzenlediği ant mitingi (Nisan 1967).

Öyleyse, sizin de ifade ettiğiniz gibi, Kültür Devrimi nihayetinde yenilgiye uğramıştır. Peki ya kitleler, 1976 yılında, kapitalist yolcuların zaferini nasıl yorumladılar? Ve sonraki yıllarda, “piyasa sosyalizmi” ve daha geniş kapitalist reformları nasıl anlamlandırdılar?

Kitleler, 1976 yılında kapitalist yolcuların zaferini nasıl mı anlamlandırdılar? Aslına bakılırsa, anlamlandırmadılar! Çince bir deyiş vardır. Derler ki, 温水煮青蛙 *wen shui zhu qingwa*. Anlamı şudur: Bir kurbağayı ılık su dolu bir kaba koyarsanız ve ısıyı yavaşça artırırsanız, sonunda kurbağa suyun çok sıcak olduğunu hissedecektir, ancak dışarı zıplaması için artık çok geç olacaktır.

Yani kısacası, kapitalist yolcular, kapitalizmi yeniden kurmak istediklerini dile getirmek gibi bir salaklık yapmadılar. Örneğin, Çin gazetelerinin Ekim 1976 tarihli nüshalarına bir göz atınız. “Dörtlü Çete”ye yönelik suçlama neydi? Kültür Devrimi’ni sabote etmekle itham ediliyorlardı!

İktidarı ele geçirenler, hakiki niyetlerini gizlemek amacıyla, yavaş, adım adım ve sistemli bir yaklaşım benimsediler. 1979 yılında Çin’deyken, kolektifleştirmenin ilgası hakkında konuştuklarını anımsıyorum. Ne var ki, yalnızca kuş uçmaz kervan geçmez, dağlık bölgelerdeki verimsiz kolektiflerden söz ediyorlardı. Diyorlardı ki, “bunları kolektifler içinde tutmanın bir anlamı yoktur.” En basit yerden parçalamaya başladılar ve ardından yavaş, kademeli, adım adım ilerleyen bir süreç başlattılar. Nihayetinde dediler ki, “Şayet kolektifleri ilga etmezseniz, sizi görevden azlederiz.” Komün yahut tugaylardaki tüm kadrolar ve önderlik konumlarında yer alan kişiler, kolektifleri ilga etmeye zorlandılar.

Bunların çok, çok azı, belki de yüzde 0,1 ya da yüzde 0,001'i kolektiflerine sahip çıkabildiler.

İşte, böyle yaptılar. Demem o ki, öne sürdükleri savlar ilk başta kulağa gayet makul geliyordu. Fakat ardından, ne kadar dirençle karşılaşacaklarını görmek için sınırları zorladılar. İşçi sınıfını manipüle etmenin bütün yollarını buldular. İktidara sahiptiler, zira silahlara hükmediyorlardı, değil mi? Devlet, onların denetimindeydi. Kolektiflerinize sahip çıkmak isterseniz, banka kredilerini ve devlet iktidarını kullanarak sizi işlevsiz kılıyorlardı. Bu, kolektifleştirme sürecinde kendi topraklarına cansiparane sahip çıkan o inatçı kişilerin, geçimlerini sağlamakta zorlanmasıyla aynı durumdu. Devlet iktidarının devreye girdiği yer, tam da burasıydı. Polisin ve ordunun desteğiyle devlet, egemen sınıfın diktatörlüğünü dayatıyordu. Bu işçi sınıfının olduğu gibi, burjuvazinin de diktatörlüğü olabilirdi... Bunu, adım adım yaptılar. Ayrıca, pek çok teşvik de sundular. Mesela, işçilere ikramiye, yöneticilere zam, kapitalistlere ise para iadesi yaptılar. 1977 senesinde, evvelce çalıştığım Pekin'deki ahşap fabrikasına geri gittiğimi hatırlıyorum. Eski iş arkadaşlarım son derece memnundu, zira hepsi de ikramiye alıyorlardı.

Ardından, 1979 yılında tekrar gittiğimde, artık o kadar da memnun değillerdi. Yani hâlâ mutlulardı mutlu olmasına, ama eskisi kadar değil. 1980'lere gelindiğinde, homurdanmaya başlamışlardı. İş arkadaşlarımdan biri "Tanrım," diyordu, "bütün bu yolsuzlukları silip atmak için yeni bir Kültür Devrimi'ne ihtiyacımız var!" Yolsuzluktan yakınıyorlardı; kendi aldıkları 5-10 yuanlık ikramiyelerin, fabrika yöneticilerinin aldığı 500 yuanlık ikramiyelerle kıyaslanamayacağını fark etmişlerdi. Ayrıca, ikramiyeleri kimin hak ettiğine işçilerin değil, idarenin karar verdiğini de öğrenmişlerdi. Sözün özü, ikramiye sisteminin önderliğe karşı sesini yükseltme olanaklarını ellerinden aldığını kısa sürede anladılar. Eğer itiraz edersen, diyorlardı ki, "Tamam, eleştirmek senin hakkındır. Ama benim de sana ikramiye vermeme hakkım var." Tıpkı kapitalist bir toplumdaki gibi. Fabrikada konuşma hakkına sahipsiniz, ama patronun da sizi işten atma hakkı var. İşçiler, çok geçmeden, artık toplumun efendisi olmadıklarının ayırdına vardılar; lakin bunu anladıkları vakit, çoktan iş

işten geçmişti. Kurbağa kabın içindeydi ve su çok sıcaktı. Fakat artık dışarı atlayamazdı!

"Piyasa sosyalizmine" ilişkin sorunuza gelirsek: Esasında 1980'li yıllarda ben de kendimi piyasa sosyalizmine kaptırmıştım. Sonraları, bunun kavramsal bir çelişki olduğunu fark ettim. Piyasa ekonomisi, meta üretimine dayandığından, kapitalist bir ekonomidir. Hepimizin kendi tecrübelerinden bildiği üzere, piyasada ne alıcılar ne de satıcılar işçi sınıfının yahut bir bütün olarak halkın çıkarlarını göz önünde bulundurur. Piyasa, bütünüyle, tek tek kapitalistlerin ya da küçük grupların çıkarlarıyla ilintilidir. "Piyasa sosyalizmi," *laissez-faire* (bırakınız yapsınlar) kapitalizminden kaçınmak için kullanılan bir terimdir. Daha doğrusu, işleyişini devletin düzenlediği kapitalizmdir. Bu noktada, "sosyalizm" in tanımı da, Marksizm ya da Leninizm bağlamında bildiğimiz anlamdan farklılaşır.

Marx ve Engels, işçi sınıfı iktidarı ile kapitalist sınıfın iktidarı arasında ayırım yapmak içindir ki, *Sosyalist Manifesto* değil, *Komünist Manifesto*'yu kaleme aldılar. "Piyasa sosyalizmi" savunucularına kalırsa, sosyalizm yalnızca devletin ekonomiye müdahalesinden ibarettir. Bu müdahalenin derecesi, ABD'de olduğu gibi neredeyse *laissez-faire* ekonomisinden Fransa'da olduğu gibi gayet sıkı bir şekilde düzenlenmiş ekonomilere dek geniş bir yelpazede değişebilir. Thatcher'dan evvel, İngiltere'de pek çok kamu iktisadî teşebbüsü (KİT) mevcuttu. Ne var ki, devlet mülkiyetini sosyalizm ile eşdeğer görmek, revizyonizme yol açar. Revizyonistler, seçim siyaseti üzerinden, devletin mülkiyetinin ve ekonomi üzerindeki denetiminin artışına yol açacak şekilde, barışçıl yollardan sosyalizme geçilebileceğine inanırlar. Proletarya diktatörlüğünün yerine devletin mülkiyetini ve denetimini koyarlar ki bu, yeni bir fikir değildir. Şayet sosyalizm sadece devlet denetimi anlamına geliyorsa, kapitalistlerin bununla bir derdi olmayacaktır. Kapitalizm altında, misal posta hizmetlerini devletin üstlenmesini kabul edebilirler; lakin bu, komünizme doğru ilerledikleri anlamına gelmez!

"Piyasa sosyalizmi" hakkındaki tüm bu laflar, piyasanın doğasını anlamak için sınıfsal tahlile başvurulmadığı ölçüde, beyhude bir çabadır. Tanımı itibarıyla, piyasa ekonomisi işçi sınıfı denetiminde olamaz. Piyasa ekonomisi, meta

üretimine dayanan kapitalist bir sistemdir. İşçi sınıfı denetimi altında bir piyasanın olmayacağını söylemiyorum; ancak buna, piyasa ekonomisi denemez. Piyasanın varlığı ile piyasa ekonomisi arasında bir ayırım yapmalıyız. Piyasa ekonomisi, üreticilerin, satıcıların ve alıcıların kendileri için en iyi olana göre hareket ettikleri bir ekonomik sistemdir.

Sosyalizmde rehber ilke, “herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre” değil, “herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre”dir. Bir başka deyişle, komünizmin daha yüksek aşamasına ulaşmadan evvel, malların bir kimsenin emeğine göre dağıtılmasına olanak tanıyan bir sistemin kurulması gerekir. İnsanlar bu durumda ne kadar çok çalıştıklarına bağlı bir ücret alacaklardır. Ardından, ihtiyaç duydukları şeyleri satın almak için piyasaya gideceklerdir. Esas itibarıyla, bisikletler, kol saatleri, ayakkabılar ve giysiler gibi malların üretimi tüm halka, tüm ülkeye aittir. İşçiler, daha sonra, mağazaya giderek söz konusu eşyaları üretim maksadıyla değil, kişisel tüketim maksadıyla satın alırlar. Bunlar, satın aldığınızda sizin mülkiyetinize geçer. Böylelikle, her ürünün mülkiyeti, tüm halkın mülkiyetinden piyasa vasıtasıyla kişisel mülkiyete dönüşür. Ne var ki, üretim araçlarının kendisi, özel kişilerin eline geçmez. Burada bir piyasa olduğu muhakkaktır, lakin ortada bir piyasa ekonomisi yoktur.

Ancak bir piyasa ekonomisinde, ürünler kapitalist grupların mülkiyetindedir ve bu gruplar, ürünleri diğer kapitalist gruplara yahut bireylere satarlar. Salt ürünler değil, mesela vinçler ve trenler gibi üretim araçları da piyasada alınıp satılır. Temelde, mülkiyet bir özel teşekkülden diğerine devredilir. Elbette ki, Fransa, Almanya veyahut İngiltere’de KİT’lerin devlete ait olduğunu öne sürebilirsiniz, fakat asıl soru, devletin kimin denetiminde olduğudur. Devlet mülkiyetini, tüm halkın mülkiyeti ile eşdeğer tutamayız. Devlet, kimin denetimindedir? Devletin kimin denetiminde olduğunu açık bir biçimde ortaya koymamız ve ardından, ekonomiyi hangi sınıfın yönettiğini tespit etmemiz gerekir. Ordu ve polis, kimin haklarını savunmaktadır? Silahlar kime doğrultulmuştur ve kimi savunmaktadır? Devleti hangi sınıfın yönettiğini bu belirler. Devletin mülkiyetindeki sanayiden elde edilen ürün,

nihayetinde belirli bir sınıfa, yani kapitalistlere yahut işçi sınıfına aittir. “Piyasa sosyalizmi,” devletin doğasını ve hangi sınıfın ekonomiyi yönettiğini tahlil etmekten kaçınmaktadır.

İşçiler, çok geçmeden, artık toplumun efendisi olmadıklarının ayırdına vardılar; lakin bunu anladıkları vakit, çoktan iş işten geçmişti. Kurbağa kabın içindeydi ve su çok sıcaktı. Fakat artık dışarı atlayamazdı!

Sözünüzü kestğim için kusura bakmayın, ama süratle Çin konusuna dönmek istiyorum. Bazı “solcular” yahut “Gerçekte Var Olan Sosyalizmi” (AES) savunanlar, Deng Xiaoping tarafından da iddia edildiği üzere, piyasanın sadece tarafsız bir araç olduğunu ve Çin’in bundan ancak şimdilik istifade ettiğini dile getiriyorlar. Çin’in hâlâ sosyalist olduğunu ve Çin devletinin “sınıf karakterinin” Mao döneminden beridir değişmediğini ileri sürüyorlar. Buna göre, araçlar ve yöntemler farklılaşabilir, lakin Komünist Parti iktidarda kaldığı müddetçe nihai hedef değişmeyecektir. Bu bakış açısı hakkındaki fikrinizi öğrenebilir miyiz?

Nihayetinde bütün mesele, az evvel değindiğimiz şeye gelip dayanıyor: devlet, hangi sınıfın denetimindedir? Piyasanın tarafsız olduğunu düşünüyorsanız, kendinizi aldatıyorsunuz demektir. Piyasa ortamı, alıcıların ve de satıcıların çıkarlarını müdafaa etmek için yapılan sözleşmeleri icra eder. Esasen, *Devlet ve Devrim*’e geri dönmemiz gerek. Bu mesele, orada apaçık bir şekilde ortaya koyulur. Bunun etrafından dolaşamazsınız. Bundan kaçamazsınız. Bundan sakınamazsınız. Piyasanın işleyişi, hangi sınıfa hizmet edildiğine dayanır. Daha önce de ifade ettiğim gibi, sosyalizmde piyasaların olmadığı anlamına gelmez bu. Mesele, işçilerin ücretlerini nasıl elde ettiğiyle ilgilidir. Ücretlerini kazanır ve ardından, tüm halkın sahip olduğu sanayiler tarafından üretilen malları satın alırlar. Özünde, devletin mülkiyetinde olan sanayiler hem işçi sınıfına hem de devlete aittir.

Örgütlenme açısından bakıldığında, kapitalist devlet işletmeleri de buna benzer görünür. Ancak temel farklılık, kimin sesini yükseltme ve

otoriteye karşı çıkma hakkına sahip olduğunda yatmaktadır. Temelde devlet, belirli bir sınıfı savunur. Şayet piyasayı tarafsız bir güç olarak görüyorsanız, polisin ve ordunun muhafaza ettiği sınıflı toplumu görmezden gelmiş olursunuz. Söz konusu etkileşimde polis ve ordu, devlet sahibinin çıkarlarını savunur. Örnek vermek gerekirse, bir piyasa ekonomisinde, yöneticiler işçilerin ücretlerini azalttıklarında, işçiler greve giderler. Polis, işçilerin değil, yöneticilerin safında yer alır. Neoliberal bir bakış açısıyla, işçiler, özgürlüğün müdafaa ettiği bireylerdir ve dolayısıyla kapitalistlere karşı durabilirler. Lakin bir sendika olarak örgütlendiklerinde, bu durum bir “tekel” olarak değerlendirilir. Hâliyle piyasa “tarafsız” falan değildir. Marx’ın *Kapital*’de açık seçik ortaya koyduğu üzere, meta değiş tokuşunun ardında bir sınıf ilişkisi yatmaktadır.

Sözün özü, piyasanın tarafsız olduğunu iddia ediyorsanız, ya kendinizi kandırıyorsunuz ya da işçi sınıfını kandırmaya çalışıyorsunuz demektir.

Pekin’deki Fransız Büyükelçiliği önünde düzenlenen bir gösteriden sahne, 1967. Fotoğraf: Solange Brand.

Daha açık konuşalım: Eğer ki asıl mesele devlet aygıtının hangi sınıfın denetiminde olduğu ise, bugünkü Çin’de devlet hangi sınıfın denetimindedir? “Bürokratik kapitalist sınıf” terimini kullanmak hâlâ isabetli bir tercih midir, yoksa Çin’de çok daha kullanışlı yeni bir tür kapitalizme mi şahit oluyoruz?

Elbette tarih boyunca kapitalizmin farklı türleri olmuştur. Esasen, kapitalizmde üretim

ilişkisi serbest rekabetten tekele, oligopole ve emperyalizme doğru kaymıştır. *Laissez-faire* kapitalizmi vardır, devlet müdahalesine dayalı kapitalizm vardır, vesaire. Bunların hepsi kapitalizmin farklı biçimleridir, ancak biçimden bağımsız olarak DNA aynıdır.

Yani, ben genelde larvaların kozasına çekilerek neticede sinek hâline gelmesi metaforunu kullanmayı severim. Bazı insanlar, sineklerle larvaları karşılaştırıp farklı hayvanlara benzediklerini söyler, ancak bunlar yalnızca farklı gelişim aşamasındaki aynı hayvandır. DNA’ları aynıdır. Kapitalizm de böyledir. Sadece toplumsal kitlesel üretimin örgütlenme biçimini değil, aynı zamanda onun DNA’sını da tahlil etmeliyiz. Bunlar aynı mıdır? Kapitalizmin DNA’sı, sermaye birikimidir. İtici kuvvet, genişleme amacıyla sermaye biriktirmekse eğer, o zaman herhangi bir şeye kapitalizm denebilir.

Bugün Çin’de, dünyanın en büyük tekerci sermaye şirketler topluluğunun yer aldığını görüyoruz. Neden “en büyük” diyorum? *Fortune 500* listesine bakın. Orada, dünyanın en büyük şirketleri listelenmektedir. Ve bu listede bulunan Çinli şirketlere baktığınızda, tek bir tekerci şirketler topluluğunun dünyanın en büyük şirketlerinin yüzde 20’den fazlasını denetim altında tuttuğunu görüyorsunuz. Örneğin, birbiriyle rekabet hâlinde çok sayıda banka, havayolu şirketi ve cep telefonu şirketi mevcuttur. Ancak burada, güdümlü bir rekabet söz konusudur.

Şüphesiz Batı’daki birçok şirket de büyük şirket grupları bünyesinde faaliyet yürütmektedir. Misal, General Motors’u ele alalım. Bu şirket, diğer markaların yanı sıra Cadillac, Buick ve Chevrolet’nin de sahibidir. Bu markalardan her birinin farklı bir tüketici kitlesi vardır. Peki ya, tüm bu markalar aynı pazarda aynı müşteriler için rekabete tutuşsalar ne olurdu? İşte bu yüzden, bunun denetimli bir rekabet olduğunu dile getiriyoruz. Fakat Çin’deki durum, bunun çok ötesindedir. Batı’da, birbirleriyle rekabet eden tekerci sermaye grupları ekonomiyi ve hükümeti denetim altında tutarlar. Örneğin, mali ve sanayi kapitalistler, birbirleriyle rekabet ederler. Misal General Motors ile Ford’u yahut dünyadaki diğer şirketleri düşünün. Oysa Çin’de, bütün bu bankalar ve sanayi kuruluşları tek bir çatı, yani devlet çatısı altındadır. Söz konusu şirketlerin yönetimi, merkezî hükümetçe atanır. Bu şirketler,

ulusal hedefleri yerine getirecek şekilde faaliyet yürütmeye mecburdur. Örneğin, yenilenebilir enerjinin gelişimi hızlı olmuştur; elektrikli arabalar, güneş panelleri ve rüzgâr enerjisi dünyaya egemen hâle gelmiştir. Bütün bunlar, devlet-sermaye şirketler topluluğunun, ilgili sektörün Çin ekonomisi açısından önemini anlayarak bunu beslemesi, desteklemesi ve örgütlemesi sayesinde gerçekleşmiştir.

Yani demem o ki, hassas sektörleri tespit edip bunlara para ve kaynak tahsis edebiliyorlar. 2015 yılında açıklanan “Made in China 2025” diye bir projeleri vardı. Hedefler belirlediler ve bu hedeflerin peşinden tutarlı olarak ilerlediler. Söz konusu hedeflerin ezici bir çoğunluğu gerçekleştirildi. Farklı tekeli sermaye gruplarının pazarlar ve kaynaklar için birbirleriyle rekabete tutuştukları Batı kapitalizminde, bu mümkün olmazdı. Mesela ABD, hızlı tren bile üretmiyor! Trump ticaret savaşını başlattığında, teknoloji erişimini kesmeyi deneyerek Huawei’i neredeyse imha etti. Ne olduğunu görüyor musunuz? Çin, çip imalatında toparlandı ve yazılım geliştirmede kusursuzlaşıyor. DeepSeek’in tüm dünyayı sarstığını görebiliyorsunuz. Bütün bunları mümkün kılan nedir? Çin’de, bir parti-devlet şirketler topluluğu vardır. Bu şirketler topluluğu, partiyi, devleti, ticareti, finansı ve sanayiye denetim altında tutmaktadır. Bu, dünyanın en güçlü tekeli şirketler topluluğudur.

Yani, Çin’in kapitalizmi benimseyerek onu mükemmelleştirdiğini mi ima ediyorsunuz?

Hem evet hem hayır. Lenin, bir keresinde, tekeli sermayenin üretimi devasa bir ölçekte toplumsallaştırarak sosyalizmi olanaklı kıldığını söylemişti. Teknoloji ve üretici güçler, toplumsallaştırılmış üretim ile, çok daha yüksek bir seviyeye ulaşabilir. Ne var ki, özel mülkiyet ile toplumsallaştırılmış üretim arasında bir çelişki mevcuttur. Bu çelişki şiddetlenir ve aşırı üretim krizine yol açar. Temel mantık şudur: serbest rekabet tekele, tekel hegemonyaya, hegemonya ise emperyalist savaşa yol açar ki bu da devrime neden olur. Piyasa ekonomisinin mantığı budur. Bunu ben uydurmuyorum; bu, kapitalist gelişmenin tunç kanunudur. Kapitalizmin DNA’sı böyle işler.

Dolayısıyla, bir parti-devlet şirketler topluluğu altındaki bu son derece örgütlü ve toplumsallaştırılmış üretim sayesinde, üretim, Batı’daki birbirinden ayrı, bağımsız ve rekabet içindeki tekel gruplarına kıyasla çok daha hızlı ve verimli bir biçimde örgütlenebilmektedir. Trump, tam da bu yüzden Çin’den öğreniyor. Kilit sektörlerdeki büyük şirketlerin devlet denetimi altında olmasını arzu ediyorlar. Mesela, ABD hükümeti kısa süre önce Intel’in adi hisselerine (*common stock*) muazzam bir yatırım yaptı. Trump, işte bu şirketleri Çin’e karşı birlikte hareket etmeleri için örgütlemeye çalışıyor.

Gördüğümüz şey şudur: iki süper güç, dünyada kaynaklar, pazarlar ve tedarik zinciri için rekabete tutuşmuştur.

Bununla beraber, Çin’in son derece örgütlü ve devlet eşgüdömlü sistemi de, kapitalizme için çelişkileri daha da şiddetlendirerek dünya çapında yayılan krizlere yol açmaktadır. Nihayetinde, bu sistem altında üretim, halkın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla değil, kâr için yapılmaktadır. İşçiler, kendi imal ettikleri ürünleri satın alacak kadar para kazanmıyorlar. Bu durum, diğer birçok sorunun yanı sıra, hayalet kentler ile misal, rüzgâr türbini ve güneş paneli üretiminde kapasite aşımına yol açıyor. Bu ürünler, daha sonra, dünyanın geri kalanına sevk ediliyor ki bu da, Avrupa’dakiler ve ABD gibi diğer emperyalist güçlerle doğrudan çatışmalara sebep oluyor. Sonuç olarak, silahlanma, bilim ve teknoloji alanlarında bir yarışa tanık oluyoruz. Etki alanlarını genişletmek için rekabet ediyorlar. Bu, piyasa ekonomisinin en yüksek biçimidir. Dolayısıyla, Çin’de parti-devlet şirketler topluluğunun yükselişi, aynı zamanda, kapitalizmin çelişkilerini daha da şiddetlendirerek, bu çelişkileri daha yıkıcı ve daha küresel hâle getirmektedir.

Peki, şayet Çin çelişkilerle dolu bir diğer kapitalist ülke ise, Komünist Parti halkın ya da en azından halkın bir kısmının rızasını nasıl üretiyor? Batı Avrupa ve ABD’deki sözüm ona “temsili demokrasiler,” bunu bir ölçüde de olsa başarabiliyor. Çin’de bu işlevi yerine getirmek için hangi mekanizmalar mevcut? Ya da daha basit bir şekilde söylersek, bugünkü Çin nasıl idare ediliyor? İşçi ve köylü kitlelerin siyasa yapım ve uygulama süreçlerine katılımını olanaklı kılmak üzere tasarlanan herhangi bir mekanizma söz konusu mu?

Batı'da, bir yanılsama anlamında dahi olsa, kitle katılımı olduğu yönündeki önermeye katılmıyorum. Doğrudur, sosyal demokratlar demokrasiye öncelik tanırırlar, lakin üretim araçlarının kime ait olduğunu göz ardı ederler. Batı demokrasisinin, esas olarak kapitalistlerin diktatörlüğü olduğunu göremezler. Batılı bir ülkede “demokrasi” gündemi açıktır; mesela, bir işletmenin nasıl yönetileceği, bu gündeme dâhil değildir!

Ayrıca, sosyal demokratlar ve bazı Troçkistler tarafından savunulduğu şekilde, “işçilerin özyönetimini” de uygulanabilir bir çözüm olarak görmediğimi ifade etmek isterim. Bunun en önde gelen, ama başarısızlığa uğramış örneği eski Yugoslavya'daki “işçilerin özyönetimi”dir. İşçilerin özyönetimi, bir bütün olarak halkın mülkiyetini güvence altına almaz. Aksine, tek bir fabrikanın o fabrikadaki işçilere ait olması ve bu işçilerin işletme yönetiminde son sözü söylemesi anlamına gelir. Gelgelelim, diğer fabrikalardaki işçilerin, bu işletmede söz hakkı yoktur. Oysa, komünistlerin savunması gereken şey, bütün halkın mülkiyetidir.

Konumuza dönecek olursak, Batı demokrasisi, ancak egemen sınıfın ne bir dış güç ne de ülke içindeki işçi sınıfı mücadelesi tarafından tehdit edildiği koşullarda var olabilir. Eğer ki egemen sınıf, içeride yoğun bir işçi sınıfı mücadelesi ile karşı karşıya kalırsa, demokrasiyi sürdürmeyi göze alamaz. Örneğin, 1936 İspanya İç Savaşı'nı ele alalım. Egemen sınıf, ancak devletin denetimini elinde tuttuğu müddetçe demokrasi oyununu oynar ve seçimler düzenler. Seçim siyasetinin işçi sınıfına daha fazla söz hakkı verebileceğini ve üretim araçları üzerinde sahip oldukları mülkiyeti tehlikeye sokabileceğini gördükleri anda, oyunu kurallarına göre oynamaktan vazgeçerler. İşte Franco faşizmi, tam da bu şekilde gündeme gelmiştir.

Diğer bir olasılık ise, kapitalistlerin bir dış düşmanla baş edemeyeceklerini hissettikleri için demokrasiyi kullanmak istememeleridir. Mesela, Almanya'nın ve Japonya'nın 1930'lu yıllarda faşizmi inşa etmesinin sebebi, demokrasinin kendilerine egemen emperyalist güçle mücadele edecek kudreti vermemesidir. Nihayetinde, bütün incelikleri bir kenara atıp faşizme başvurmaya ihtiyaç duymuşlardır.

Faşizmi tahlil etmeye çalışan çoktur, lakin genelde sadece yüzeysel olgulara bakarlar. Zor

soruları soran pek yoktur. Örneğin, niçin Almanya ve Japonya'da büyük işletmeler ve tekeller faşistlerin iktidara gelmelerine cevaz vermiştir? Zira ekonomiyi ancak faşizm yoluyla çarçabuk geliştirebileceklerini ve onu bir savaş makinesine dönüştürebileceklerini biliyorlardı. Faşizm, yayılmalarına ve Britanya İmparatorluğu gibi mevcut emperyalist güçlerle rekabet edebilmelerine olanak tanımıştır. Sözün özü, demokrasi, ancak egemen sınıfın gerek ülke içindeki işçi sınıfı gerekse egemen emperyalist güç tarafından tehdit edilmediği durumlarda var olabilir.

Bu muazzam iç ve dış baskılar olmadığında, asıl soru egemen sınıf içindeki bölünmelerin nasıl aşılabileceği olur. Hükümetin nasıl yönetileceğine kimler karar vermelidir? Vergileri kim ödemelidir? Ne tür düzenlemeler yapılmalıdır? Seçim siyaseti, son tahlilde, kapitalist bir toplumun nasıl idare edileceğine ilişkin tüm bu meseleleri belirler. Görünürde “bir kişi, bir oy” ilkesi geçerlidir geçerli olmasına, ama seçim siyasetinin temel ilkesi, “bir dolar, bir oy”dur. Ne demişler: “Altın kural odur ki, altın kimdeyse kuralları o koyar.” Bunu, son ABD seçimlerinde görebilirsiniz. Sosyal medya kimin denetimindedir? Anlatılar kimin denetimindedir? Zenginlerin denetimindedir. Yani aslen, mevzu dönüp dolaşıp *New York Times*'ın “bağışçı sınıf” (*donor class*) dediği kesime gelmektedir. Bu sözde bağışçı sınıftır ki şu ya da bu adayı desteklemeye gayret etmektedir.

Yani, olayları istedikleri gibi eğip bükebilirler. Seçim siyaseti, egemen sınıf içindeki çatışmaları çözmenin yollarından biridir. Şirketlerin yaptığı üzere, “bir dolar, bir oy” sistemini kullanmaları gerekir, lakin bunu “bir kişi, bir oy” kisvesi altında gizlerler. İşte bu yüzden, ABD'deki Cumhuriyetçilerin yoksulların ve işçi sınıfının oylarını sınırlandırmak için bu denli inatla uğraşıp durduklarını görüyoruz. Her türlü kısıtlamayı dayatıyorlar. Esasen, Demokratlar da buna uygun bir tutum sergiliyor.

Özü itibarıyla, seçim kazanmanın anahtarı, seçmenleri sizin adayınızı seçmeye ikna etmektedir. Ancak bunun bir maliyeti vardır. Kapitalistlerin iktidara geldiği ilk zamanlarda, açık kısıtlamalar vardı. Yeterince paranız yoksa, oy moy kullanamazdınız. Paranız olduğundan emin olmadıkları vakit, oy vermenize de müsaade etmiyorlardı. “Kapitalizm sizin

çıkarmaya değil ki. Krallar geri dönsün diye oy vereceksiniz!” İşte böyle diyorlardı. Oyunuza itimat etmiyorlardı. Bu yüzden ki, sözüm ona “sorumlu seçmenlere” ihtiyaç duyuyorlardı. Görünürde, yoksul halk pek de sorumlu sayılmazdı. Bu yüzden onlara “ayaktakımı” adını taktılar. Ayaktakımına karşıdılar. Çoğunluğun tiranlığına karşı durmaya mecburdurlar. Halkı aldatmanın maliyetini düşürmek adına, kimin oy kullanabileceğini sınırlamaya çalışıyorlar. Öyle ki, sadece seçim sonucunu etkileyebilecek kişiler oy vermelidir. Seçim siyaseti, egemen sınıf içindeki çatışmaları çözmenin bir yoludur.

Sovyetler Birliği’nin çöküşünü bu şekilde anlayabilirsiniz. Diğer ülkelerden farklı olarak, Sovyetler Birliği, egemen sınıf içindeki çatışmaları çözmeye yönelik bir seçim siyasetine sahip değildi. Tepeden inme yaklaşıma göre örgütlenmiş planlı bir ekonomiye sahipti. Dolayısıyla, iş gücü verimliliğinde ve teknolojide değişiklikler olduğunda, planlı ekonomi bu durumlara kolaylıkla uyum sağlayamıyordu. Fiyatları belirlediğinizde, kimin kolaylıkla para kazanacağını belirlediğiniz gibi, kimin güçlük çekeceğini ve para kaybedeceğini de belirlemiş olursunuz. Farklı hizipler, sanayiler ve bölgeler arasındaki çatışmalar, tepeden inme planlı bir ekonomi yoluyla çözülemez. Sovyetler Birliği’nin egemen sınıfı, işte bu nedenle planlı ekonomiyi terk etmiş ve piyasa ekonomisini benimsemiştir.

Öyleyse, Çin halkının bu tabloda nasıl temsil edilmesi gerektiği sorunuza gelelim. Mesele şudur: Çin, halkın katılımına ihtiyaç duymayan en büyük parti-devlet şirketler topluluğuna sahiptir ki bu, bütün idareyi elinde tutmaktadır.

Dolayısıyla, parti-devlet şirketler topluluğu içinde patlak veren bölünmelerin nasıl giderildiğini sormamız gerekir. Halkın katılımına izin verilmiyor. “Burada seni ilgilendiren bir şey yok,” “senlik bir durum söz konusu değil,” diyor. Buna en iyi örnek, eski Chongqing Belediye Başkanı Bo Xilai’dır. Bo, kitleleri seferber ederek popülerlik kazanmaya ve Parti içinde daha yüksek kademelere gelmeye çalışmıştır. Ancak bu küfür addedilir! Söz konusu olan şey, partinin iç meselesidir! Kararları alan, partinin egemen sınıfıdır! Kitleleri bu sürece ne cüretle dâhil edersiniz? Şayet Bo Xilai başarılı olsaydı, binlerce, hatta milyonlarca hırslı bürokrat, popüler olmak için aynısını yapmaya çalışacaktı. Bu ise, bir tür çok-partili rekabete dönüşürdü. Ve

bu durum, dünyanın en büyük parti-devlet şirketler topluluğunu tehlikeye atardı.

Durum buysa, Çin Komünist Partisi günümüzde seçim siyaseti olmaksızın yönetici ve burjuva sınıfları içindeki çatışmaları nasıl çözüme kavuşturuyor?

Bu konuda zorlanıyorlar, zira içeride birçok bölünme var ve durum oldukça kırılabilir. İşte bu sebeple insanların bir araya gelmeleri, toplantılar tertip etmeleri ve seslerini yükseltmeleri konusunda sınırlamalar söz konusu. Kendilerini son derece güvensiz hissediyorlar.

Şu ana dek Sovyetler Birliği yönetici sınıfının çöküşten önce başardığından çok daha fazlasını başardıklarını düşünüyorum. Sovyetler Birliği, zamanında kendini bir süper güç olarak görüyordu. Ulaşılması gereken daha yüksek hedefler söz konusu değildi. Öte yandan Çin, en azından resmî söylemine göre, sanayileşmeye ve bir süper güç hâline gelmeye çalışıyor. Çin’in hâlâ gelişmekte olan bir ülke olduğunu ısrarla vurguluyorlar. Devamlı “ulusal yeniden diriliş”ten söz ediyorlar. Yani, esasen ulaşmak istedikleri daha yüksek bir hedefleri mevcut. Bu, açıktır ki, birleştirici bir temadır.

Ek olarak, Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonra neler yaşandığını gördüler: Rus ekonomisi sert biçimde çakıldı ve neredeyse 20 sene boyunca toparlanamadı. Çin’de bu konu hakkında çok sayıda yayın bulunmaktadır. Bütün ekonominin eşgüdümünü sağlayan bir parti-devlet şirketler topluluğu olmaksızın, Çin tekelleşen sermayesinin dünya çapında rekabet etme şansının olamayacağını biliyorlar. Bu sistemi hoş görüyorlar, çünkü alternatifi, Sovyetler Birliği’nde yaşananların aynısıdır.

Böylece, egemen sınıf içindeki çatışmayı çözmek için birleştirici bir tema ya da bir yol bulmuşlardır. Parti, herhangi bir kimsenin davranış yahut politikasını, Çin egemen sınıfının “Çin’i yeniden büyük yapma” hedefine yararı mı, yoksa zararı mı dokunduğuna göre değerlendirmektedir. Yolsuzlukla mücadele kampanyasını ve diğer tüm stratejileri, bu hedefi sürdürmek amacıyla kullanıyorlar. Bunu, düzeni sağlamak için yapıyorlar, fakat yine de, bence vaziyet gayet kırılabilir.

Belki de, tam da bu bağlamda, pandemiye bir vaka çalışması olarak ele alabiliriz. Gerek

Batı'da gerekse Batı'ya bağımlı devletlerde yahut Batı'nın yeni-sömürgelerinde, Çin, ırkçı söylemler üzerinden suçlu ve sorumlu ilân edildi. Ama aynı zamanda, pandemiye karşı uyguladığı kapsamlı gözetim ve denetim önlemlerinin yanı sıra kendi halkını seferber etme kabiliyetiyle de çeşitli övgüler aldı. Çin devletinin izlediği COVID politikaları, sizce mevcut Çin devletinin sınıf karakterini ne ölçüde yansıtıyor?

COVID'in esas sebebi çoktan örtbas edilmiştir. Dolayısıyla, bunun gerçek kaynağını uzun bir süre boyunca öğrenmemiz mümkün olmayabilir. Kendi çıkarlarını gözetken yerel yöneticiler, Wuhan'daki taze et pazarındaki delilleri ortadan kaldırdılar. Elbette ki Batı, fırsatçı bir şekilde virüsün tüm sorumluluğunu Çin'e yıkıyor ve Çin de, bunun kendi suçu olmadığını anlatmaya çalışıyor. Lakin bu, sadece bilime ilişkin bir anlaşmazlık değildir. Bu, bilimin siyasallaştırılmasıyla ilgili bir meseledir. Zira yanıtın ne olduğu, bir çıkar meselesidir.

Sınıf karakterine gelince, bunun bedelini ağır şekilde ödeyenler, sıradan halk olmuştur. Yani kapanma, Çin'de sıradan halkın yaşamını hakikaten perişan etmiştir, öyle değil mi? Tedbirler haşindi ve insan yaşamını hiçe sayıyordu. İlk vakanın nasıl ortaya çıktığına yahut virüsün neden kaynaklandığına bakılmaksızın, yerel yöneticiler olanların üstünü örtmeye çalıştılar. İlk, olayı gizlemeye çalıştılar; sonrasında ise, bir uçtan diğerine savruldu. Nihayetinde, sıradan halk muazzam bir bedel ödedi.

Öte yandan Batı'da, bilhassa ABD'de, sağcılar maske takılmaması gerektiğini savundular. Soruna yönelik tüm temel bilimsel yaklaşımları inkâr ettiler. Elbette, bu gibi durumlarda kapanma önlemleri gerekiyordu; zira zaten berbat bir vaziyetteydik ve salgının yayılmasını durdurmaya ihtiyacımız vardı.

Asıl mesele, kapanmaları sıradan halk açısından nasıl olabildiğince zararsız bir hâle getirebileceğimizdir. Halka dayanmak zorundayız. Ne var ki, hem Çin genelinde hem de dünyanın geri kalanında, egemen sınıf krizi fırsat bilip daha sıkı bir gözetim sistemini uygulamaya koydu. Eskiden pek çok yere rahatlıkla gidilebilirken, şimdi bu çoğunlukla mümkün değil. Bu aşırı gözetim politikaları, uygulamaya konduğundan beri askıya alınmadı. İşte tam da

burada sınıf karakterini görebiliyorsunuz. Egemen sınıf, halk üzerindeki denetimini sıkılaştırmak için her fırsatı değerlendirmektedir.

Peki, varsayımsal tarihle uğraşmak bilimsel bir tavır olmasa da, devrimci Çin'in bu ölçekte bir kitlesel salgınla daha farklı bir biçimde başa çıkacağını ya da çıkabileceğini düşünür müsünüz?

Bana kalırsa, en azından, neler olup bittiğini gizlemezlerdi. Bir salgın vakasını fark ettiklerinde, hızlıca harekete geçebilirlerdi. Evet, çok küçük bir alanda kapanma önlemleri uygulayabilirsiniz. Fakat kitlelere güvenmek, kitlelere dayanmak ve kitleleri seferber etmek zorundasınız. İşte o zaman yapamayacağınız bir şey yoktur. Yapılması gereken buydu. İşçi sınıfının ve bir bütün olarak halkın çıkarlarını dikkate almaları gerekirdi.

Bundan ziyade, olayları örtbas etmeyi tercih ettiler. Durum yönetilemez hâle geldiğindeyse, bu sefer bedelini sıradan halka ödettiler. Böylesi bir felaket, ilk defa yaşanmıyor. Misal, 1960'ların başında yaşanan kıtlık sırasında da benzer bir durum ortaya çıkmıştı. Tabii ki bunun boyutları tartışmalıdır ve anti-komünist propaganda abartılı olabilir. Yine de, kıtlık, birtakım önderlerin vaziyetin ne denli berbat olduğunu örtbas etmeye çalışması sebebiyle meydana gelmişti. Aynı türden bir durumla karşı karşıyayız. Tüm bu felaketler, kendilerine "komünist" diyen, lakin esasında faşist olan insanlar yüzünden gerçekleşmiştir. Kültür Devrimi, işte tam da bu tür insanları hedef alıyordu.

Mao, bir keresinde, "baskının olduğu yerde mutlaka direniş de vardır," demişti. Çin'in sınıf karakterini şayet kapitalist olarak nitelendirirsek, bu durum elbette, bir de karşı tarafın var olduğu anlamına gelecektir. Hâlihazırda devletin politikalarına karşı direnen kesimin sınıf tabanı ya da bileşimi nedir?

1974 yılında Çin'den ayrıldığımda, nüfusun yüzde 80'i köylüydü. Bugün ise, çalışma çağındaki nüfusun yüzde 80'inin, artı-eksi yüzde beşlik bir yanılma payıyla, ücretli işçi olduğunu söyleyebiliriz. Çin'de halkın ezici çoğunluğu, artık emek gücünü satarak geçimini sağlıyor. Dolayısıyla, geçimini sağlamak için emek gücünü satan herkes, işçi sınıfının parçasıdır. Bu, Çin

nüfusunun büyük çoğunluğunu kapsamaktadır. Şunu söyleyebilirim ki, son on yıl içinde pandemi, ticaret savaşı ve diğer tüm olaylar yaşandı. Bütün bunlar, elbette ki, tıpkı Batı’da olduğu gibi tüm nüfusu daha radikal kılıyor. Örneğin ABD’de pek çok sol grubun ortaya çıktığını gözlemliyorum; insanlar, Marksizm-Leninizm-Maoizmi (MLM) yeniden keşfediyor. Kısa süre önce Avrupa’ya gittim ve orada da aynı şeyi gördüm. Bu anlamda, Çin de, bir istisna teşkil etmiyor.

Bir sokak tezgâhında Marx, Mao ve Lenin portreleri, 2016. Fotoğraf: David Harding.

Günümüzde dünyanın çeşitli yerlerindeki birtakım devrimciler, özellikle Hindistan ve Filipinler’deki Çin Devrimi’nden ilham alan kitle hareketleri, Çin’i “sosyal emperyalist” ya da düpedüz “emperyalist” olarak görüyor. Bunun ne ölçüde doğru bir tahlil olduğunu söyleyebiliriz? Günümüzde, bu ikisi arasında bir ayrım yapmayı sürdürmeli miyiz? Bu görüş, hâlihazırda Çin solunun bazı kesimlerince de paylaşılmakta mıdır ve şayet öyleyse, ne ölçüde paylaşılmaktadır?

“Sosyal emperyalizm” terimini ilk kullanan Lenin’dir. Bunu, “lafta sosyalizm, özünde emperyalizm” şeklinde tanımlıyordu. Aynı şekilde bazıları, sanki “sosyalist” sıfatını kullanmak piyasanın niteliğini değiştirebilirmiş gibi, “piyasa sosyalizminden” söz ediyorlar. Yine Hitler’in partisinin adı da Nazi Partisi idi. Yani tam adı, Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi’ydi, öyle değil mi? Gördüğünüz gibi, hem “sosyalizm” hem de “işçi sınıfı” kavramlarını kendine mal etmişti. Ama bu, faşizmdi. Adı ile özü, birbirinden farklıydı.

Dolayısıyla, kendilerini nasıl adlandırdıkları bir yana, sosyal emperyalizmin olsa olsa emperyalizmin başka bir adı olduğunu

söylüyoruz. Ne de olsa bu, piyasa ekonomisinin doğal bir sonucudur. Nihayetinde ben, “emperyalizm” ile “sosyal emperyalizm” arasında pek bir fark görmüyorum. Sosyal emperyalizm, ancak, ismen sosyalist fakat doğası itibarıyla emperyalist olan bir ülke için daha isabetli bir terimdir. Önemli olan nokta, sosyalizm olarak adlandırılrsa dahi, bunun yine de emperyalizm olduğudur.

On sene evvel bunları söylediğimde, insanlar bana deli muamelesi yapıyordu. Fakat bugün, sosyal medyaya ve insanların yorumlarına baktığınızda, Çin’in bir süper güç olduğunu söylüyorlar. Sadece gerçekleri dile getiriyorlar. Gerçekler meydandadır. Çin’in halen daha bir sömürge olduğunu ya da komprador sınıfça yönetildiğini nasıl söyleyebilirsiniz? Ticaret savaşı, tüm bunları darmaduman etmiştir. Bir de şu merkez-çevre ihtilafı meselesi var. Diyorlar ki, “Çin sömürülmektedir ve ancak Batı’ya itaat edebilir.” Oysa hakikat şudur ki, artık Çin ağırlıklı olarak yüksek teknoloji ürünleri ihraç etmektedir. Çin, besin zincirinde yukarılara doğru tırmanmaktadır. Şayet sınıfı göz önünde bulunduran Marksist bir tahlil yapmazsanız, devleti ve üretim ilişkilerini tahlil etmezseniz, kuramınız geçici olarak makul görünebilir, lakin kısa süre içinde tuzla buz olacaktır.

İşte bu nedenle, Lenin’in yüz küsur yıl evvel yazdıklarını çok etkileyici buluyorum. Lenin, tekeli sermayenin nasıl işlediğini esas olarak açıklamıştır. Fikirleri, zamanın sınavından başarıyla geçmiştir. Son yüz seneye bir dönüp bakın. Lenin’in kuramı bir yana, zamanın sınavından geçen başka hangi kuram mevcuttur? Ben, başka bir kuram göremiyorum. Belki de ben enayiyim. Fakat yine de görmüyorum! Lenin’in tahlili, tekeli sermayenin kaynak piyasalarını ve tedarik zincirlerini denetim altında tuttuğunu ortaya koymaktadır. Bu, her şeyi açıklamaktadır, öyle değil mi?

Bugün, Çin’in diğer ülkeler tarafından sömürüldüğüne bilinçli olarak inanan pek az insan olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Elbette, daima “sömürülüyoruz” iddiasında bulunan milliyetçiler olacaktır. Bu kişilere, Lenin’in 1915 tarihli “İtalya’da Emperyalizm ve Sosyalizm” makalesini okumalarını öneriyorum. Lenin, bu makalede, İtalya’nın “sömürüldüğünü” ileri süren İtalyan sosyalistlerini eleştirir. Doğrudur, şayet elebaşı değilseniz sömürüye

maruz kalırsınız. Lakin sömürüye uğramak, emperyalist olmanıza engel teşkil etmez.

Anladığım kadarıyla, Çin'in artık bir sömürge olmadığını iddia ediyorlar. "Ama buna emperyalizm demeyelim," diyorlar. Fakat ciddi değil. Öyle yozlaşmış durumdadır ki, Trump'ı işçi sınıfının bir müttefiki olarak görüyorlar. Gülünç bir hâle gelmişlerdir. Neoliberal politikalara karşıdır, lakin Trump şahsında bir müttefik bulabiliyorlar! Ve Putin şahsında da. Bunlar, apaçık sosyal emperyalistlerdir. Marksist söylemi biraz istismar ediyor olabilirler, ama özünde işçi sınıfına karşıdır. Her türlü ilerici hareketi gerici olarak görmektedirler.

Yani, artık Çin halkı üzerinde pek bir etkileri kalmamıştır. Sınıfsal tahlil ve topluma bakış açısı konusunda temel bir farklılık söz konusu ise eğer, diyaloga ihtiyaç yoktur. Eskiden ortak bir zemine sahip olduğumuzu ve sorunun yalnızca bir yanlış anlaşılardan ibaret olduğunu düşünürdüm. Ne var ki, bundan çok daha fazlasının söz konusu olduğunu fark ettim. Bu, Lenin'in Kautsky'ye "dönek" demesini andırıyor. Ortada salt bir yanlış anlaşılma yok. Onlar, aslında emperyalizmin yanında saf tutuyor. Bir emperyaliste karşı diğerini fiştekliyor; emperyalist rekabetlerde taraf tutuyorlar.

Geride kalan on yılda Çin, görünüşe göre daha önemli bir küresel güç merkezi hâline geldi. ABD, daha açık bir şekilde, Çin'i belli başlı rakibi olarak görmeye başladı. Hâlihazırda, ABD'nin ana akım basın ve akademi çevrelerinde, "Çin tehdidi" anlatısının ve "Çin karşıtlığının" yükselişte olduğu bir dönemden geçiyoruz. Avrupalı emperyalistler Rusya'nın askerî yayılmacı hedeflerine vurgu yaparken, ABD emperyalistleri de aynı şeyi Çin için yapıyor. Bu kaygılar, Çin'in gerçek askerî ve iktisadî gelişimini ve politikasını yansıtmakta mıdır, yoksa emperyalistler yıkım yoluyla birikimlerini daha da artırmak için sadece düşman mı imal ediyorlar? Bu bakımdan, bazı sol kesimlerin, kapitalist dünya sistemi içinde Çin ve ABD emperyalizminin birbirine bağımlı olduğu yönündeki savları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu savın, belirli bir noktada mantıklı gelebileceğini anlayabiliyorum. Örneğin, Soğuk Savaş 1.0 esnasında, Sovyet ve Doğu Bloku ekonomileri, dünyanın geri kalanından bir ölçüde yalıtılmış durumdaydı. "Sovyet tehdidi"

hakkında çok fazla şey konuşulurdu. Bu anlatı, ABD'nin Avrupa ve Japonya'da askerlerini konuşlandırması için bir bahane işlevi görmüştür. Bu durum, Sovyetler Birliği'nin çöküşünü takiben özellikle belirgin hâle geldi. ABD'nin egemenliğine meydan okuyabilir gibi görünen yegâne ülkeler, Japonya ve Avrupa ülkeleri gibi diğer sanayileşmiş ekonomilerdi. Dolayısıyla ABD, bu bölgelerdeki yeri doldurulamaz konumunu güvence almak adına, Rusya ile çatışmaları kışkırtmaya devam etti. Bu durum, NATO'nun doğuya doğru genişleme hamlesini açıklamaktadır. ABD, Rusya'yı tepki vermek için kışkırtmaya çalışmaktadır ki bu, Avrupa'yı denetim altında tutmak için kendilerine bir mazeret sunacaktır.

Ne var ki, günümüzdeki Soğuk Savaş 2.0 farklıdır. Evet, Çin ekonomisi, Batı ekonomisiyle büyük ölçüde iç içe geçmiştir ve bunlar, büyük ölçüde birbirine bağımlı durumdadır. Küreselleşme, Çin'i ve Batı'yı, birbirine son derece bağlı hâle getirmiştir. Dolayısıyla, ABD'nin Sovyetler Birliği tehdidini Avrupa ülkelerini denetim altında tutmak üzere bir bahane olarak kullandığı Soğuk Savaş 1.0'dan daha farklı bir durum söz konusudur.

Bunun yerine, ABD, Çin'in ekonomik anlamda kendi etki alanının altını yavaş yavaş oyduğunu görmektedir. Çin, artık yalnızca emek-yoğun üretimle uğraşmıyor; dünya ölçeğinde çok daha geniş bir varlığa sahiptir. Yirmi ya da otuz sene önce Çin, ayakkabı ve oyuncak gibi ucuz ürünler üretmesiyle biliniyordu. Günümüzdeyse Çin, yüksek nitelikli ürünlerin imalatına hâkim vaziyettedir. Bu durum, ABD'yi yalnızca ekonomik açıdan değil, fakat aynı zamanda teknolojik ve askerî önderlik açısından da doğrudan tehdit etmektedir. Dolayısıyla buna yersiz bir telaş diyemezsiniz. ABD, kurt masalı anlatmıyor! Kurt, işte tam da burnunun dibindedir. Bu, ABD emperyalizmi için ciddi bir tehdit.

Bunun sonucu, ABD'nin Japonya'nın iktisadî büyümesinden endişe duyduğu 1980'lerin sonu ve 1990'ların başındaki durum ile aynı olmayacaktır. 1980'li yıllarda, Japonya'nın iktisadî büyümesinin ABD'yi tedirgin ettiğini anımsıyorum. Fakat ABD, Japonya'nın iktisadî kalkınmasını durdurmayı başarmıştı. Japonya'yı, yalnızca finans alanında değil, yüksek teknoloji başta olmak üzere pek çok alanda taviz vermeye

mecbur bıraktılar ve ABD için artık tehdit oluşturamaz hâle getirdiler. Japon yarı iletken ve elektronik üreticilerini “teknoloji hırsızlığı” yapmakla itham ederek dava açtılar. Mahkeme ve jüri ABD’de olduğundan, Japonya’nın karşılık verme şansı yoktu. ABD’nin Japonya’da askerî üsleri olduğu için, Japonya’nın teslim olmak dışında bir seçeneği olmadı. Sonuç olarak Japonya, önce on, sonra yirmi ve şimdi de otuz senedir iktisadî durgunluk içinde debelenmektedir ve dünyanın dört bir yanındaki, ABD’deki ve Çin’deki akademisyenler de, bu başarısızlığın sorumlusu olarak Japonya’ya işaret etmektedir. Diyorlar ki, “Japonya şunu yahut bunu doğru yapmamıştır.” Ne var ki, Japonya’nın kalkınma kapasitesini ezip geçen ABD’nin ta kendisidir. Düşünün ki Toyota’nın başındasınız ve ABD egemenliğine meydan okuyacak yeni bir teknoloji üzerine kafa yoruyorsunuz. Sizi durduracaklarını bilirsiniz. Bunun farkındasınızdır. Yeni teknolojiye yatırım yapar mısınız? Hayır, çünkü herhangi bir alanda ABD ile rekabete tutuşursanız, başınıza neler geleceğini bilirsiniz. Dolayısıyla, salt ufak tefek, önemsiz değişiklikler yapabilirsiniz. Yapabileceğiniz tek bir şey vardır, o da ABD’nin egemenliğine meydan okumaktan kaçınarak, dünya çapında yatırımlar yapmaktır.

Çin’in de benzer şekilde kalkındığına şahit olduk ki bu, ABD’yi tehdit etti. ABD, Çin’in gelişimini durdurmak için baskı kurmayı denedi. Lakin Çin, geri adım atmıyor. Niçin? Zira Çin, askerî egemenliğe sahip. Burada ABD askerleri yok. Siyasal ve iktisadî egemenlik, askerî egemenlikle beraber gelir. Bu, Soğuk Savaş 1.0’dekine benzer bir durum değil. Çin ekonomisi, Sovyetler Birliği’nden farklı olarak, dünyanın geri kalanından yalıtılmış değil. Aksine, açık ara dünyanın en büyük ekonomisi. Bu nedendir ki ABD, Çin’i geri adım atmaya zorlayamıyor. Dolayısıyla, bu durumu, Japonya’nınkiyle karşılaştırmak da olanaklı değil. Ortada, çok farklı bir durum var.

Peki, sizce Çin, bu avantajı niçin dünya çapında ezilen halklar yararına daha geniş ölçekte kullanmıyor? Malum, Çin resmî basın kuruluşları, “Güney-Güney iş birliğini” ve “hegemonya karşıtlığını” savunmayı sürdürüyor. Son üç senedir, Batı emperyalizminin Siyonist ve yerleşimci-sömürgeci vekil gücünün Filistin halkına karşı

işlediği soykırımı canlı yayınlarda takip ettik. Bu durum, bilhassa İran’a yönelik son emperyalist saldırıyla birlikte, Batı Asya halklarına karşı daha geniş çaplı bir imha savaşına dönüştü denilebilir. Ancak Çin’in buna tepkisi, en iyi ihtimalle, ikircikli oldu. Dünya çapında pek çok devrimci ve anti-emperyalist, nükleer cephaneliğe sahip bir komünist partinin, çok daha fazlasını yapabileceğini öne sürüyor. Çin devleti, bu durumu resmî olarak nasıl açıklıyor ve meşrulaştırıyor?

Bu durum, devletin niteliğine bağlıdır. Eğer devleti, emperyalist bir güç olarak görürseniz, o zaman neden bu şekilde davrandığını anlayabilirsiniz. Her şey mantıklı bir hâle gelir. Diğer ülkelerin ve emperyalist güçlerin birbiriyle kapışmasını, birbirini zayıflatmasını isterler ki ardından devreye girebilsinler. ABD’nin İkinci Dünya Savaşı sırasında yaptığı tam da budur. Hatırlayınız, ABD başlangıçta olup bitene karışmak istememiş ve savaşın dışında kalmaya çalışmıştı. Daha sonra Pearl Harbor yaşandı ve savaşa dâhil oldular. Ne var ki, 1944 yılında Normandiya’yı işgal edene dek ciddi bir mücadeleye girişmediler. Öncesinde, Pasifik’teki birkaç ada sebebiyle, Japonya ile bir iki çatışmaya girdiler. 1944’ten evvel ABD’nin girdiği herhangi büyük bir muharebe bilmiyorum. Temel olarak ABD, herkes zayıfladığında ve Avrupa’daki savaşa dâhil olmazsa Sovyetler Birliği’nin denetimi ele alacağını fark ettiğinde devreye girdi. İşte bu yüzden alelacele müdahale ettiler. Bu, emperyalist bir bakış açısıyla bakıldığında, gayet mantıklıdır. Şayet işçi sınıfının denetimde olduğu yanılmasına kapılıyorsanız, o zaman bu tür soruları gündeme getirirsiniz. Ne var ki, karşınızda yalnızca sosyal emperyalistler olduğunu düşünüyorsanız, bu sorular anlamsız hâle gelir. Bunu sormak, ABD’nin niçin emperyalizmi uyguladığını sormak gibidir.

Fakat bazı kişiler, Çin’in dış politikasındaki dönüşümün kökenlerini, sağ ve sol hiziplerin şiddetli bir iktidar mücadelesine tutuştukları Mao döneminin son yıllarına dek götürüyorlar. Daha önceki bir söyleşide, Mao ile Deng’in “Üç Dünya” kavramını farklı şekilde yorumladıklarına değinmiştiniz. Ancak bu kez, konuyu daha derinlemesine ele almak niyetindeyiz. Çin dış politikasının, 1960’lı yıllarda küresel ölçekte pek çok devrimci hareketi tetikleyen coşkulu bir proleter

enternasyonalist dönemden, “Üç Dünya Teorisi”nin ortaya çıktığı döneme doğru dikkate değer bir dönüşüm geçirdiğini gözlemliyoruz. Bu dönüşüm, 1970’lerde Şili, Afganistan ve Bangladeş gibi ülkelerin özellikle de Çin Devrimi’nden ilham alan devrimcileri arasında kafa karışıklığına, yenilgiye ve hayal kırıklığına yol açmıştır. Bu dönüşümü nasıl anlamlandırabiliriz? Çin dış politikasındaki bu değişimleri, Çin’in sınıf karakterindeki değişimlerle ilişkilendirerek kavramak mümkün müdür? Yoksa bu, çok determinist bir yaklaşım mı olacaktır?

Aslında, bu meseleyi yakın zamanda Çin sosyal medyasında tartıştım. Daha açık bir ifadeyle, bence, dünyadaki üç başlıca çelişkiyi yeniden gözden geçirmeliyiz. Bunların ilki, işçi sınıfı ile kapitalist sınıf arasındaki çelişkidir. İkincisi, emperyalistler ile ezilen uluslar arasındaki çelişkidir. Üçüncüsü, emperyalistler arasındaki çelişkidir. Yine de, bu soruyu yanıtlamak için, emperyalistler arası rekabeti daha derinlemesine incelemeli ve daha kapsamlı bir tahlil yapmalıyız.

Elbette ki, Birinci ve İkinci Dünya savaşları sırasında da emperyalistler arası rekabetler mevcuttu; lakin o vakitler süper güçler yoktu. Fakat bir süper güç ortaya çıktığında, emperyalistler arası rekabet yepyeni bir nitelik kazanır. Mesela, iki süper güç dünyada denetimi ele aldıklarında, sadece ezilen uluslara hâkim olmak için değil, aynı zamanda Avrupa ülkeleri, Japonya ve Avustralya gibi sanayileşmiş ülkelere de hâkim olmak için mücadeleye tutuşurlar.

Tarihsel olarak, sanayileşmiş ülkeler, tekelci sermayeye sahip oldukları için, Üçüncü Dünya ülkeleri ile ilişkilerinde emperyalist bir tutum sergileme eğiliminde olmuşlardır. Ne var ki, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ABD’nin bir süper güç hâline gelmesiyle beraber, bu ülkelerin çoğu artık Üçüncü Dünya’da silahlı bir varlığa ihtiyaç duymamaya başladılar. Tamamen ABD’nin peşine takıldılar. Bu da, onların, Üçüncü Dünya’dan süper kârlar elde etmeye devam etmelerine olanak sağladı. Örneğin Güney Kore, sınırları dışında asker bulundurma bile, tekelci sermayeye sahiptir. Mesela Samsung gibi şirketler sayesinde, Afrika’dan ve Üçüncü Dünya’nın geri kalanından süper kârlar elde edebilmektedir. Bunun sebebi, bir süper güç olan ABD’nin himayesi altında olmasıdır. Hâliyle,

emperyalist güçler ile Üçüncü Dünya ülkeleri arasındaki çelişki halen öncelikli çelişki olmayı sürdürmektedir. Ancak tüm emperyalist ülkelere eşit şekilde muamele etmemek gerekir.

Bana kalırsa, Birinci Dünya Savaşı esnasında emperyalistler, aşağı yukarı aynı konumdaydılar; hepsi de egemenlik için mücadele ediyordu. Bir kurt sürüsü gibiydiler, hepsi de sürünün lideri olmak için kapışıyordu. Ama İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, süper güçler ortaya çıktı. Bunların ilki ABD idi. Ardından, kapitalizme geri dönüş sürecinde sosyal emperyalist bir nitelik kazanan Sovyetler Birliği geldi. Böylece, süper güçler ortaya çıktı. Emperyalist kamptaki rekabet, ardından, diğer sanayileşmiş ülkelerin denetimini ele geçirmeye doğru kaydı. Dolayısıyla “Üç Dünya Teorisi,” sanayileşmiş ülkelere dönüşen İkinci Dünyanın nasıl süper güçler arasında sıkışıp kaldığını; İkinci Dünya ile Üçüncü Dünya arasındaki ilişkiyi; ve emperyalist güçler ile ulusal kurtuluş hareketleri arasındaki çelişkiyi ele alıyordu. Diğer bir deyişle, emperyalistler ve ezilen halklar arasındaki çelişki öncelikli olmayı sürdürse de, emperyalist kamp içinde de süper güçler arasında ve de süper güçler ile süper güç olmayan sanayileşmiş emperyalist ülkeler arasında çatışmalar mevcuttu. Üç Dünya Teorisi, Mao’nun ifadesiyle, emperyalist güçler arasında taraf tutmayı savunmuyordu. Daha ziyade, ezilenlerin çıkarına olacak şekilde, süper güçler arasındaki ve süper güçlerle diğer emperyalist ülkeler arasındaki çelişkilerden mümkün mertebe istifade etmeyi vurguluyordu. Tabii ki, sonraları farklı yorumlar yapılmış olabilir, lakin Mao, meseleyi bu şekilde ortaya koymuştur.

Kültür Devrimi sırasında Mao'nun "solu destekleme" çağrısına yanıt veren askerler ve eylemciler (Şubat 1968).

Günümüzde, emperyalist güçler arasında halen daha bir hiyerarşi bulunduğunu görüyoruz. Kaynaklar için mücadele ediyorlar. Ama bu, o kadar da zorlu bir mücadele değildir, zira Üçüncü Dünya ülkeleri, emperyalist ülkelerden bağımsız olabilmek için gerekli koza ve egemenliğe sahip değiller. Hâliyle, emperyalist güçler bu kaynakları rahatlıkla denetim altına alabiliyorlar. Ardından, bir de pazarların denetimi için verilen mücadele vardır. Süper güçler haricinde en büyük pazarlar, Avrupa, Japonya, Güney Kore, Avustralya gibi diğer sanayileşmiş ülkelerdir. Bu ülkeler, gelişmiş ülkelerden gelen sanayi ürünlerini tüketme kapasitesini haizdir. Buna karşılık, azgelişmiş ülkeler, genellikle kaynak ve hammadde tedarik etmektedir. Çok yoksul olduklarından, büyük pazarlar teşkil etmezler. Kaynaklar üzerindeki ve pazarlar üzerindeki rekabetlere ek olarak, günümüzde bir de tedarik zincirinin denetimi üzerinde çok yoğun bir rekabet yaşanmaktadır. Tedarik zinciri can alıcı bir öneme kavuşmuştur, zira bunun denetimini ele alan, süper kârların denetimini de sağlamaktadır. Halihazırda, süper güçler dışında en önemli tedarik zincirleri Avrupa ve diğer sanayileşmiş ülkelerde bulunmaktadır. Bu nedenledir ki, söz konusu bölgeler, tedarik zincirinin denetimi konusunda süper güçler arasında yoğun bir rekabetin yaşandığı alanlar hâline gelmiştir. “Üç Dünya Teorisi,” emperyalist

kamp içindeki ve emperyalist güçler arasındaki çelişkilerin daha derin bir tahlilini sunmaktadır. Bu, tıpkı tekeli sermaye, orta ölçekli sermaye ve küçük ölçekli sermaye ile mücadele ederken, içlerinde en güçlü olan tekeli sermayeyi alt etmek için kapitalistler arasındaki çelişkilerden nasıl istifade edeceğimizi anlamaya benzer.

Benzer biçimde, süper güçler ile İkinci Dünya arasındaki çelişkilerden istifade etmenin yolunu bulmalıyız. Örneğin, yakın zamanda, oralandaki durumu daha iyi kavrayabilmek için Almanya ve Fransa'ya seyahat ettim. Gittiğim her yerde sorduğum can alıcı sorulardan biri şuydu: insanlar, Ukrayna'daki savaşı ve Avrupa'nın süper güçler arasında sıkışıp kalan durumunu nasıl değerlendiriyorlar? Fransa'da, ayrıca, insanların Fransız Komünist Partisinin İkinci Dünya Savaşı öncesinde, sırasında ve sonrasındaki rolünü nasıl gördüklerini de sordum. Neyi doğru yaptılar? Hangi hataları yaptılar? Bu tarihi doğru anlamak gayet önemlidir; çünkü bugünkü durum, Fransa'nın Almanya tarafından işgal edilerek denetim altına alındığı İkinci Dünya Savaşı'ndaki duruma oldukça benzemektedir. Peki, böyle bir durumda ne yapmak gerekir? Başka bir emperyalist ülkenin egemenliği altındaki emperyalist bir ülkesiniz. Ne yapardınız? Nasıl hareket ederdiniz? Bazı kapitalist fraksiyonlar da dâhil, Nazilere karşı savaşan herkesle birleşmek zorundasınız. Ama kendi bağımsızlığınızdan ödün vermeden bunu nasıl yapabilirsiniz? Bunlar, İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkmış sorulardı. Günümüzde de, bu olayların tekrar vuku bulduğunu görüyoruz.

Mesela, Avrupa ülkeleri yeniden silahlanmak istiyorlar. Bu durumda alınması gereken tavır ne olmalıdır? Sol, Avrupa'nın yeniden silahlanmasına karşı çıkıyor. Bu, makuldür. Lakin sadece Avrupa'nın yeniden silahlanmasına karşı çıkarsanız, orada konuşlu bulunan ABD askerleri hakkında ne yapacaksınız? Bir numaralı hedefinizin bu olması gerekmiyor mu? En çok kimle mücadele ediyorsunuz? En çok Avrupa'daki ABD işgaliyle mi mücadele ediyorsunuz? Yoksa, Avrupa'nın yeniden silahlanmasıyla mı mücadele ediyorsunuz? Bunlar, hakiki sorulardır. Ben, Avrupa siyasetine, nitelikli bir tahlil yapacak kadar aşına değilim. Ancak şu anda bildiklerime dayanarak, bana öyle geliyor ki Avrupa ülkelerinin ve halklarının yapması gereken ilk şey Yankee'leri Avrupa'dan kovup atmaktır. Yani,

hangisi daha habistir? Avrupa'ya konuşlanmış ABD hükümeti mi, yoksa kendi hükümetiniz mi? Dolayısıyla, bir numaralı hedef olarak "Yankee'leri Avrupa'dan kovmayı" değil de kendi ülkenizde "silahlanmaya hayır"ı belirlerseniz, ABD'ye yardım etmiş olursunuz. Başka pek çok karmaşıklığın olduğunu biliyorum. Elbette ki her ülke farklıdır. Lakin emperyalist rekabete karşı mücadele etmek istiyorsa, solun önceliği, ABD'yi Avrupa'dan defetmek olmalıdır. Trump, ABD askerlerini Almanya'dan çekmeyi önerdiğinde dedim ki, "ne güzel işte, hepsini çekin gitsin!" Nihayetinde, Avrupa'da ABD askerî gücünün daralması iyi bir şeydir.

Şüphesiz, kendi devletinize karşı mücadele etmeniz de gerekiyor. Bunun reddi, teslimiyetçiliktir. Ancak bunu nasıl yapacağız? İşte bu nedenle tarihi incelemek ve Fransa'da yaşananlardan ders çıkarmak zorundayız. Onlar gibi tutarsız davranmaktan kaçınmalıyız. Nazilere karşı mücadele ederken kendi bağımsızlığımızı da koruyan bir politikaya ihtiyacımız vardır. İkinci Dünya Savaşı esnasında Fransız ve Çinli komünistlerin yaptıklarını karşılaştırmak işte bu yüzden önemlidir. Çinli komünistler bağımsızlıklarını korudular ve doğru zamanda doğru düşmanı hedef aldılar. Fransız komünistler ise, bunu başaramadılar. Burada pek çok farklılık ve bu karşılaştırmadan çıkarılacak pek çok ders mevcuttur.

Ancak biraz geriye dönüp "Üç Dünya Teorisi"nin tarihine baktığımızda, solun içinden gelen birtakım sert eleştirilerle de karşılaşırız. Bazıları, 1970'li yıllarda Çin'i, Sovyetler Birliği ile rekabetinde ABD emperyalizmine çok fazla ödün vermekle suçluyor. Mesela, bazı kimseler, Sovyetler Birliği o dönemde artık sosyalist olmasa da ve sosyal emperyalist bir güce dönüşmüş olsa da, Filistin'deki de dâhil olmak üzere birçok ulusal kurtuluş hareketine halen silah tedarik etmeye devam ettiğini savunuyor. Devrimcilerin, emperyalistler arası rekabetin bir parçası da olsa, bu çelişkiyi kendi lehlerine kullanmaları gerekmez miydi? Yahut örneğin, Şili'deki darbe sonrasında Çin, Pinochet hükümetini gecikmeden tanıdı. Bu ve diğer bazı gelişmeler, 1970'lerde dünya çapında devrimciler arasında hoşnutsuzluğa yol açmıştır. Bu gibi eleştiriler hakkında ne düşünüyorsunuz? "Üç Dünya Teorisi"ne ilişkin farklı yorumlar, o dönemde

Çin içinde süregiden sınıf mücadeleleri ile bir şekilde bağlantılı mıydı?

Sovyetler Birliği, Üçüncü Dünya ülkelerinin ABD emperyalizmine karşı mücadelesini destekliyordu belki, ama gidip Afganistan'a asker de yolluyordu. Bu durum, İkinci Dünya Savaşı sırasında emperyalist güçlerin birbirleriyle rekabet edişini andırmaktadır. Mesela ABD, Japonlara karşı savaşmaları için Çin'e silah sağlamıştı. Emperyalist güçlerin, rakiplerine karşı diğer ülkelerdeki kurtuluş hareketlerine destek olması alışılmadık bir şey değildir. Devrimci bir hareket, elbette bu çelişkilerden faydalanmalıdır. Buna şüphe yoktur.

Çin'in Pinochet hükümetini tanımasının ayrıntılarına vakıf değilim. Dönemin Çin dış politikasını derinlemesine incelemedim. Yine de, önderlik içinde dış politika konusunda ciddi görüş ayrılıkları ortaya çıkmış olmalıdır. Nixon'ın 1972'deki Çin ziyareti ile doruğa ulaşan ABD ile ilişkilerin normalleşmesi ön plana çıktığında bile, üst düzey önderlik nasıl hareket edileceği konusunda bölünmüştü. Bunun bir sonucu, Lin Biao'nun Sovyetler Birliği'ne kaçmaya teşebbüs etmesidir. Açıktır ki, durumun nasıl ele alınacağı konusunda keskin bir anlaşmazlık mevcuttu. O vakitler, birbirine taban tabana zıt birtakım eğilimler söz konusuydu. Bir eğilim, Sovyetler Birliği yerine ABD'ye karşı mücadele etmektir. Diğer bir eğilim, ABD emperyalizmini görmezden gelerek Sovyetler Birliği ile mücadele etmektir. Dolayısıyla devrimciler, ince bir çizgi üzerinde yürümeye mecburdu. Bu iç çekişmenin kısmen Şili'deki duruma da yansımış olması, beni şaşırtmayacaktır. Örneğin Henry Kissinger 1973'te Çin'e gelip "nükleer şemsiye" meselesini gündeme getirdiğinde, Zhou Enlai yanıt vermekte gecikti. Mao, bu duruma oldukça sinirlendi; zira mücadele ederken, kendinizi kullandırmaksızın, emperyalistler ve egemen sınıflar arasındaki çelişkilerden nasıl istifade edeceğinizi anlamak hayati önemdedir. Bu, ustalık ister. Yapması güçtür. Bir kez hata yapmayagör, hataların üst üste gelmesi kolaydır. Çin tarihinde bu durum pek çok kez yaşanmıştır.

Örneğin Komintern, Komünist Parti önderliğini devralması için Wang Ming'i Çin'e göndermiştir. Fakat Wang, aşırı-"sol" bir çizgiyi savunmuştur. Sonuçta, Kızıl Ordu ezici bir yenilgiye uğrayarak Uzun Yürüyüş'e çıkmak zorunda kalmıştır. Gelin görün ki, Japonya'ya

karşı savaş başladığında, Wang, bu sefer tamamiyle farklı bir yaklaşımı savunmaya başlamıştır. Birleşik cephe kurarken Kızıl Ordu’yu Çan Kay-şek’in denetimine bırakmak istemiş ve orduyu feda etmeye çalışmıştır. Bu insanlar, bir uçtan diğer uca savrulurlar. Bu, komünist hareketin tarihinde sıklıkla görülen bir durumdur.

Sözün özü, Üç Dünya Teorisi, kolaylıkla İkinci ve Üçüncü Dünya ülkelerinde komünistlerin süper güçlere karşı kendi egemen sınıflarıyla birleşmeleri gerektiği gibi bir fikre evrilebilir. Bazılarının, sonraları Üç Dünya Teorisini kendi egemen sınıflarına teslim olmayı meşrulaştırmak için kullandıklarını biliyorum. Ama Üç Dünya Teorisi bu değildir. Bu, esasen süper güçler ile diğer ülkeleri birbirinden ayırmakla ilgilidir. Bölmeyi ve fethetmeyi öğrenmeliyiz. Mesele, kendi egemen sınıfımıza teslim olmak değildir. Aksine, amaç düşmanlarımız arasındaki çelişkileri istismar etmek ve onları teker teker alt etmektir.

Son olarak, tüm bu konuşuklarımız ışığında, bir önceki söyleşimizin ana sorusuna dönersek, Maoizmin günümüze uzanan miraslarının neler olduğunu düşünüyorsunuz? Bunlar, yarına doğru ilerlerken, Çin işçi sınıfının ve devrimci kitlelerin temel görevleriyle örtüşmekte midir? Bu dersler, Çin dışındaki emekçi kitleler açısından geçerliliğini ne ölçüde korumaktadır?

Bu konuya, geride kalan birkaç senedir kafa yoruyorum. ABD’ye geldim ve bazı Maoist gruplarla görüştim; ardından Avrupa’ya gittim, orada da bu tür gruplarla görüştim. Sürekli şöyle düşünüyordum: “Tamam, Hindistan ve Filipinler’de Maoizm, kırlardan gelip kentleri kuşatmak anlamına geliyor.” Ve bu mantıklıdır. Peki Maoizm, sanayileşmiş ülkeler açısından ne anlama geliyor? Avrupa’da bazı kişiler aynı şeyi savunuyor ve Halk Savaşı’nın evrenselliğini iddia ediyorlar. Bunun anlamı nedir? Bu, tasavvuru son derece güç bir şeydir.

Fransa’da bazı kişilerle sohbet ettim ve konuyu daha açık bir şekilde anladım. “Barışçıl geçiş” olarak anılan şeye; parlamento seçimlerini kazanarak toplumu barışçıl bir şekilde dönüştürme ve sosyalizme ulaşma düşüncesine karşı çıkıyorlar. Temelde, mücadeleyi yasal sınırlar içinde tutmak yerine, militan mücadeleye girişmenin daha makul olduğu yönündeki görüşlerine katılıyorum. Seçim

siyaseti mevzubahis ise, kendinizi yalnızca o yasal çerçeve ile sınırlayamazsınız. Lakin bugün, mesela şehir gerillaları örgütlememiz gerektiğini söylemek, intihar anlamına gelecektir.

ABD’de bazı insanlara, “Maoizm ne anlama gelir?” diye sordum. Bu konuda birkaç sene düşündükten sonradır ki, birkaç şey kafamda oturdu. Bunlardan biri, eğer Maoizm olmasaydı, sosyal emperyalizmi ayırt edemeyeceğimizdir. Ne Soğuk Savaş 1.0’ı ne de günümüzdeki Soğuk Savaş 2.0’i anlayabilirdik. Diğer bir deyişle, sosyal emperyalizmi anlamak için Maoizme ihtiyaç vardır. Maoizm, devrimci bir kuvvetin nasıl olup da kendi zıttına dönüşebileceğine ilişkin bir açıklama sunar. Parti içindeki kapitalist yolcuların nasıl işçi sınıfı devletini ele geçirip onu emperyalist bir ülkeye dönüştürebileceğini izah eder. Maoizm, bize Leninizmin ardındaki anlamı öğretir. Bu, birincisidir.

Siyaset teorisini tartışan Çinli gençler, 1968.

İkinci olarak Maoizm, “amacımız nedir?” sorusuna yanıt arar. Sosyalizmi nasıl tanımlıyorsunuz? Sosyalizmi nasıl inşa edeceksiniz? Sosyalizme içkin çelişkileri nasıl aşacaksınız? Bunlar, Mao’nun 1957’den itibaren yanıtlamaya çalıştığı sorulardır. 1949 yılında devrim başarıya ulaştı ve Komünist Parti iktidarı ele geçirdi. 1956 yılına gelindiğinde, tarımın kolektifleştirilmesi esasen tamamlanmış ve bütün sanayi devlet mülkiyetine geçmişti. Böylece, sosyalist bir ekonomi inşa etmeye başladılar. Peki ya, bundan sonra ne olacaktı? Pek

çok yeni çelişki patlak verdi. Toplumsallaştırılmış kitlesel üretimde yöneticiler ile yönetilenler arasındaki çatışmayı nasıl ele alacaksınız? Ekonomiyi nasıl ve kimin yararına planlayacaksınız? Tüm bunların eşgüdümünü nasıl sağlayacaksınız? İşte bunlar, sosyalizmin temel meseleleri hâline geldi.

Özcesi, daha önce mevcut olmayan yeni bir çelişki ortaya çıktı: bir taraftan önderliği ve öncü partiyi devam ettirmek ile diğer taraftan kitle denetimini sağlamak arasındaki çelişki. Doğrudur, önderliğe ve bir öncü partiye yönelik ihtiyacı inkâr eden sosyal demokratlar ve birtakım Troçkist gruplar vardır. Yanı sıra, bütün ihtiyacımızın bir parti önderliği olduğunu söyleyen kapitalist yolcular da vardır ki, kastettikleri şey, aslında bizzat kendi önderlikleridir. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmaya çalışırken, parti önderliğini yahut kitle denetimini reddederseniz, sosyalizme ulaşamazsınız. Maoizm, işte bunu kasteder. Ne tür bir sosyalizm inşa ediyoruz ve de amacımız nedir? Mao'nun katkısının diğer bir parçası da budur.

Fred Engst, Mao Döneminde Çin'de Sınıf Mücadelesi, çev. Onurcan Ülker, Patika Kitap, 2020.

Şimdi, üçüncü parçaya, yani bence zurnanın zırt dediği yere geldik: devrimci bir hareket içerisinde mücadele nasıl yürütülür? Mao'nun, bu bakımdan, Lenin'in formüle edebileceğinden, sistemli hâle getirebileceğinden ya da toparlayabileceğinden çok daha fazla katkı

sunduğuna inanıyorum. Temel olarak Mao, Lenin'in yaptığını yapmıştır; ancak Lenin'in bunu o kadar net bir şekilde ifade etmeye fırsatı olmamıştı. Mesela Mao, düzeltme ve parti-içi mücadeleye ilişkin fikirlerinin yanı sıra "hastayı kurtarmak için hastalığı tedavi etme" kavramını ve "birlik ve mücadele" formülünü de geliştirmiştir. Ne yazık ki, devrimci hareket içinde mücadelenin nasıl yürütülmesine ilişkin olarak Mao'nun yaptığı katkı büyük ölçüde hafife alınmıştır. Oysa, Mao'nun bu yaklaşımları henüz 1949'dan dahi önce uygulamaya koyduğunu görüyoruz. Misal, devlet iktidarını ele geçirmeden evvel, partiyi birleştirmek amacıyla yürütülen 1942-1945 Yan'an Düzeltme Hareketi hepimizin malumudur. Devrimci hareket içerisindeki çizgi mücadelelerinde insanları ezmeyin, onları eğitin, dönüştürün ve doğru çizgiye kazanın demıştır. Günümüzde, bunun önemini daha açık bir şekilde görebiliyoruz.

Diğer katkı ise, kapitalist yolculara karşı nasıl mücadele edileceğiyle ilgilidir. "Kapitalist yolcu" tabiri, Mao tarafından 1965'te, parti içinde ve iktidar konumlarında bulunan, kapitalist yolda ilerleyen kişileri tanımlamak için ortaya atılmıştır. Peki bu, nasıl daha net bir biçimde ifade edilebilir? Geriye dönüp baktığımızda, kapitalist yolcuların bürokratik ayrıcalıkların kararlı savunucuları olduklarını görmekteyiz. Bir başka deyişle, rütbeniz ne kadar yüksekse, o kadar çok ek gelire ve imtiyaza sahip olursunuz. Görevden alınırsanız veya tenzilirütbeye uğrarsanız, tüm ek gelirlerinizi ve imtiyazlarınızı yitirirsiniz. İşte buna, bürokratik ayrıcalık denir. Kitle denetimine karşı çıkanlar da vardır. Kendilerini eleştirilemez tanrılar sanırlar. Üretimin örgütlenmesini kapitalist bir tarzda gerçekleştirirler. Bizler, bu gibi kişileri, kapitalist yolcular olarak tanımlıyoruz.

Şimdi asıl soru, bununla nasıl başa çıkılacağıdır ki Kültür Devrimi tam olarak bununla ilgiliydi. Bu, halen daha, devrimci hareket içindeki yanlış fikirlerin ve yanlış çizgilerin üstesinden gelmeye ilişkin bir meseledir. Kültür Devrimi, nihayetinde kapitalizmin boy vermesini engelleyememiştir gerçi, ancak hâlâ bundan alacağımız dersler söz konusudur.

Günümüzde, solun dünya çapında paramparça bir hâlde olduğunu görüyoruz. Öğrenmemiz gereken şey, solu nasıl birleştireceğimizdir.

Maoizm, tüm yanlış fikirlerle mücadele ederek bunu başarmamıza yardımcı olur. Mücadelenin hedefi bölünmek değil, birliği inşa etmektir. Dolayısıyla, söz konusu yanlış fikirlerle mücadele ederken, birlik arzusundan yola çıkmanız gerekir. Karşınızdakini, kendi saflarınıza kazanmaya çalışırsınız. Derdiniz tartışmayı kazanmak değildir; kazanmaya çalıştığınız şey devrimin kendisidir. Peki, devrimi nasıl kazanacaksınız? Eğer ki fikirlerinizin doğru olduğuna, çizginizin doğru olduğuna inanıyorsanız, giderek daha fazla insanı kendi çizginize kazanmaya çalışmalısınız. İnsanları nasıl kazanacaksınız? Onları kınamaya çalışmamalısınız. Onlara saldırmaya, onları etkisiz hâle getirmeye çalışırsanız, kimseyi kazanamazsınız, öyle değil mi? Önemli olan, doğru çizgiye, doğru fikirlere giderek daha çok sayıda insanı kazanmaktır. Bence Mao, Lenin'in yaptığını yapmıştır; ama bunu daha anlaşılır ve sistemli bir şekilde yapmıştır. Örneğin, Lenin on küsur yıl boyunca Troçki'yle biteviye mücadele etmiştir. Ne var ki Troçki, Ekim Devrimi'ne katılmak istediğinde, Lenin demiştir ki “Haydi, gel katıl.” Troçki'ye Kızıl Ordu'yu kurma sorumluluğunu, her türlü sorumluluğu vermiştir. Yani, esasen devrim yapmak isteyen herkesle birleşirsiniz. Tartışma ne kadar sert olursa olsun veya rakiplerinizin düşüncelerini ne kadar sert eleştirirseniz eleştirin, amacınız onları kendi saflarınıza kazanmak olmalıdır. Bana kalırsa, Lenin'in Troçki ile mücadelesi ve peşi sıra Troçki'yi devrime katılmaya davet etmesi, bir mücadelenin nasıl yürütülmesi gerektiğine ilişkin en iyi örnektir. Dolayısıyla Mao, tüm bu hususları sistemli bir hâle getirmeyi, açık bir şekilde ifade etmeyi ve toparlamayı başarmıştır. Belki bu, kapitalist yolcuların gerçek niteliğini anlamak yahut sosyal emperyalizme ilişkin hakiki bir kavrayış geliştirmek kadar önemli bir katkı gibi görünmeyebilir; ancak her halükârda devrimci hareketler içinde mücadelelerin nasıl yürütülmesi gerektiğine yönelik net bir fikir sunmaktadır. Bu sebeple, Leninizme muazzam bir katkıdır ve bugün hâlâ gayet güncel bir konudur.

Tabii ki, felsefe ve iktisat alanındakiler de dâhil olmak üzere, dikkate alınması gereken daha pek çok mesele vardır. Bunlar da müthiştir. Lakin, Maoizmin en önemli katkılarının, parti içindeki kapitalist yolculara dair kavrayışı,

sosyalizmin nasıl inşa edileceğine ilişkin yorumu ve sosyal emperyalizme yönelik farkındalığı olduğuna inanıyorum. Marx, bu meseleleri inceleyememişti. Çok erken vefat ettiği içindir ki, Lenin'in de inceleyecek vakti olmadı. Stalin'e gelince, bunları tahlil etme noktasında pek de başarılı sayılmazdı. Mao ise, harika bir iş çıkarmıştır. İşte MLM'nin anlamı bence budur.

Bu aydınlatıcı söyleşi için teşekkür ederiz.

Ben teşekkür ederim. •

* * *

Fred Engst (Yang Heping), 1952 yılında Pekin'de doğdu ve Xi'an'daki bir devlet çiftliğinde büyüdü. Kültür Devrimi'ne önce Kızıl Muhafız olarak katıldı, ardından fabrika işçisi olarak çalıştı. Daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne taşındı; öğrenimini sürdürürken işçi olarak çalıştı ve Rutgers Üniversitesinde iktisat doktorasını tamamladı. 2007'de Çin'e döndüğünden bu yana akademik ve siyasi çalışmalarını sürdüren Engst, halen Pekin'deki Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesinde ekonometri dersleri vermektedir.

* * *

*Söyleşi, 28 Mayıs 2026 tarihinde çevrim içi görüntülü görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir. İngilizce özgün metne erişmek için lütfen [burayı](#) tıklayınız.

Kaynak: Onurcan Ülker, Sinan Jabban ve Fred Engst, Textum Dergi, 25 Temmuz 2026. <https://textumdergi.net/maozmin-derdi-devrimi-kazanmaktir-fred-engst-ile-cinin-gecmisi-bugunu-ve-daha-fazlasi-uzerine/> Bu PDF, metnin kişisel okuma için 23 Ekim 2026 tarihinde yeniden dizilmiş bir kopyasıdır. Metnin ve görsellerin hakları sahiplerine aittir.